

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

AUŠRA KUMETAITIENĖ
(TEISĖ IR VALDYMAS)

**INOVACIJŲ PLĖTROS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE
TEISINIAI ASPEKTAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – prof., dr. Rimantas Petrauskas
Konsultantas – doc., dr. Mindaugas Kiškis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	6
1. INOVACIJŲ PLĖTROS LIETUVOS, ES IR PASAULIO KONTEKSTE ANALIZĖ	8
1.1. Inovatyvumas informacinėje visuomenėje	8
1.2. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros poveikio inovatyviems procesams analizė	14
1.2.1. Lietuvos mokslinių tyrimų būklė	14
1.2.2. Moksliniai tyrimai, susiję su informacinės visuomenės plėtra	17
1.3. Lyginamieji 2004-2005 m. Lietuvos ir ES inovatyvumo rodikliai	19
1.4. Išvados	23
2. INOVATYVIOS INTERVENCINĖS KRYPTYS PLĖTOJANT INFORMACINĘ VISUOMENĘ	25
2.1. Inovatyvių intervencinių krypčių plėtojant informacinę visuomenę prioritetų nustatymas	25
2.2. Išvados	29
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR ES TEISĖS AKTŲ, ĮTAKOJANČIŲ INOVATYVIUS PROCESUS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS SRITYJE, ANALIZĖ	31
3.1. ES teisės aktų, įtakojančių inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, analizė	31
3.1.1. Strateginiai ES teisės aktai, įtakojančys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje.....	31
3.1.2. Politiniai – deklaratiniai ES teisės aktai, įtakojančys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje.....	36
3.2. Lietuvos Respublikos teisės aktų, įtakojančių inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, analizė	37
3.2.1. Teisės aktai, reglamentuojantys inovacijų politiką ir vystymo strategiją informacinės visuomenės plėtros srityje.....	38
3.2.2. Inovacijų plėtros strategiją įgyvendinantys Lietuvos Respublikos teisės aktai	41
3.2.3. Lietuvos Respublikos teisės aktai, įtakojančys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje.....	45
3.3. Teisinės aplinkos inovacijoms skatinti informacinės visuomenės plėtros srityje analizės apibendrinimas	52
3.4. Išvados	56
BENDROSIOS IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	58
LITERATŪRA	61

SANTRAUKA	67
SUMMARY	69
1 PRIEDAS	71
2 PRIEDAS	73

IVADAS

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, naujos informacinės ir ryšių technologijų priemonės sparčiai vystosi. Šių priemonių ir paslaugų vystymasis bei visuotinis naudojimasis elektroniniais ryšiais, plačiajuosčiu internetu skatina sparčią informacinės visuomenės plėtrą. Tradicinis turinys, pervestas į skaitmeninį formatą, tampa visuotinai prieinamas, taip pat atsiranda naujos vien tik skaitmeninės paslaugos bei galimybė bendrauti interaktyviai. Tokie intensyvūs pokyčiai įtakoja ir socialinę bei ekonominę aplinką, todėl atsiranda poreikis kokybiškai naujos Informacinės visuomenės, kuri sugebėtų tinkamai išnaudoti Žinių bei informacinių ir ryšių technologijų (toliau – IRT) potencialą sudarant tinkamas sąlygas naudotis atsirandančiomis galimybėmis visiems visuomenės nariams [60]. Pastovi IRT plėtra leidžia kurti naujas elektronines paslaugas ir produktus bei sudaro sąlygas naujiems informacijos ir žinių naudojimo ir pritaikymo būdams, kurie užtikrina konkurencingumą ir skatina ekonomikos augimą. Tai lemia naujos žinių ekonomikos atsiradimą, kurios sėkmingam vystymui būtina užtikrinti konkurencingumą, inovacijas, investicijas į tyrimus ir pritaikymą bei inovacijas smulkaus ir vidutinio verslo srityje, o taip pat ir IRT sektoriuje.

IRT kaita iškelia naujus iššūkius visuomeninių santykių reguliavimui. Informacinės visuomenės plėtra neatsiejama nuo inovatyvių procesų, kurių teisinis reglamentavimas darosi labai aktualus, o esanti teisinė reguliavimo sistema ne visada pajėgi reguliuoti išskylančius klausimus.

Koordinuotos pastangos formuoti inovacijų politiką Lietuvoje prasidėjo 1998 m. Buvo paruošti inovacijų politikos dokumentai, apimantys pagrindines inovacijų sritis. Tačiau politikos įgyvendinimas buvo koncentruotas į institucinę ir reguliavimo sferas, o tokiems reikšmingiems veiksniams, kaip žmogiškieji resursai ir kompetencijos ugdymas, nebuvo skirta pakankamai dėmesio, nors jie ypač svarbūs kuriant inovacijas ir užtikrinant žinių srautus tarp įvairių sistemos dalyvių.

Mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (toliau – MTEP) šiuo metu finansuoja Valstybė (viešasis sektorius). MTEP nepakankamai finansuoja verslas, kuris išsivysčiusiose šalyse finansuoja iki 2/3 visų tyrimų. Šiuo metu trūksta įstatyminių, fiskalinių, apmokymo programų, kurios pagerintų MTEP sistemos ir verslo sąveiką bei padidintų verslo investicijas į MTEP veiklą. Įstatyminė Lietuvos bazė neskatina rizikos kapitalo atėjimo į Lietuvą ir vietinio rizikos kapitalo formavimosi. Pradiniame įmonės augimo etape svarbus ne tik investicinis kapitalas, bet ir vadybinė parama, kurią gali suteikti užsienio rizikos kapitalo investuotojai. Lietuvoje labai mažai įmonių pasiekusių tokį augimo lygį, kuris joms leistų veikti tarptautinėse rinkose. Mokslo institucijų ir verslo partnerystė yra labai silpna. Sistema, kuri skatintų bendradarbiauti verslą ir mokslo institucijas, nesukurta. Didžiulė tokio bendradarbiavimo patirtis yra sukaupta Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl.

Organisation for Economic Co-operation and Development) šalyse. Toks bendradarbiavimas sėkmingai vykdomas kuriant technologinius parkus bei klasterius. Technologinių parkų bei klasterių kūrimą ypatingai skatina valstybės palaikymas užtikrinant visų sistemos partnerių (mokslas, verslas ir valstybė) dalyvavimą.

Tiesioginės užsienio investicijos yra labai svarbus faktorius įgyjant technologines žinias bei plėtojant MTEP. Lietuva iš naujų ES šalių pritraukė mažiausiai užsienio investicijų per visą nepriklausomybės laikotarpį. Lėtas Lietuvos ūkio restruktūrizavimas, žemas darbo našumas, kompetencijos stoka, žmonių emigracija ir MTEP informacinio sektoriaus silpnumas sudaro barjerą, trukdantį gauti tiesioginių užsienio investicijų. Dalyvavimas verslo tinkluose bei ES ir kitose mokslinių tyrimų programose sudaro Lietuvai galimybę dalyvauti globaliuose žinių mainuose ir ši veikla darosi vis svarbesnė. Tačiau, nors Lietuva dalyvauja tarptautinio darbo pasidalijimo tinkluose, pagal apimtį ji yra 7 vietoje tarp 10 naujų ES narių [76].

Nepaisant nuolat augančio žinių ekonomikos sektoriaus indėlio į Lietuvos BVP, iki šiol Lietuvoje skiriamas nepakankamas dėmesys inovacijų – pagrindinės žinių ekonomikos plėtros priemonės – politikai. Šiuo metu Lietuvoje inovacijų teisinis reglamentavimas yra faktiškai orientuotas į užsienio inovacijų perėmimą ir apsaugą. Tokios nuostatos apsunkina persiorientavimą į nacionalinę žinių ekonomiką. Lietuvoje šiuo metu trūksta teisinių ir kitokių priemonių, formuojant modernų visuomenės požiūrį į inovacijas, pabrėžiant jų svarbą žinių ekonomikai.

Darbo tikslas – išnagrinėti inovacijų plėtros reguliavimo poreikį bei nustatyti inovatyvių veiksmų ir sprendimų kryptis plėtojant informacinę visuomenę.

Pagrindiniai uždaviniai:

- Atlikti inovatyvių procesų, įtakojančių informacinės visuomenės plėtrą, Lietuvos, ES ir Pasaulio kontekste analizę;
- Nustatyti inovatyvių intervencinių krypčių plėtojant informacinę visuomenę prioritetus;
- Atlikti ES ir Lietuvos teisinės aplinkos, įtakojančios inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje analizę;
- Pateikti pasiūlymus, padėsiančius koordinuoti inovacijų plėtrą bei tobulinti teisinę aplinką, kuri skatintų naujovių diegimą plėtojant informacinę visuomenę.

1. INOVACIJŲ PLĖTROS LIETUVOS, ES IR PASAULIO KONTEKSTE ANALIZĖ

1.1. Inovatyvumas informacinėje visuomenėje

Informacinė visuomenė – tai visuomenė, kurioje ekonominės veiklos pagrindu tampa žinių parengimas ir naudojimas kitose žmonių veiklos sferose. Informacinė visuomenė – tai atvira, išsilavinusi ir besimokanti visuomenė, kurios nariai gali ir geba visose savo veiklos srityse veikti šiuolaikinių IRT aplinkoje, naudotis šalies bei pasaulio informacijos ištekliais, o valdžios institucijos užtikrina informacijos prieinamumą ir patikimumą [15]. Informacinės visuomenės kūrimas – sudėtingas procesas, darantis įtaką ne tik visų šalies gyventojų kasdieninei veiklai, bet ir visos valstybės gyvenimui. Informacinės visuomenės plėtra yra susijusi su esminiais politiniais, socialiniais, ekonominiais, kultūriniais visuomenės gyvenimo pokyčiais – keisdama įprastus veikimo būdus, ji keičia gyventojų, verslo įmonių, viešojo administravimo institucijų ir nevyriausybinių organizacijų kasdienes veiklas.

Inovacijos – naujų technologijų, idėjų ir metodų komercinis pritaikymas pateikiant rinkai naujus arba patobulintus produktus ir procesus [6, 20].

Inovatyvumas apibrėžiamas kaip visuma kūrybinės žmonių veiklos, apimančios mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą ir inovacijas [22]. Inovatyvumas arba inovatyvūs procesai informacinėje visuomenėje turėtų būti siejami su veiksniais, lemiančiais informacinės visuomenės plėtrą, t.y. IRT naujovių taikymas, elektroninė infrastruktūra, elektroninės paslaugos ir elektroninis turinys ir pan.

Galima išskirti šiuos pagrindinius veiksnius, įtakojančius inovatyvius procesus informacinėje visuomenėje [22]:

- Valstybės politika ir strategija;
- Teisinė aplinka;
- IRT infrastruktūra;
- Elektroninės paslaugos ir elektroninis turinys;
- Gyventojų kompetencija.

Valstybės politika ir strategija

Pereinant į išsivysčiusią, inovacijomis paremtą ekonomiką, pagrindinis inovacijų politikos akcentas turėtų būti inovacijų plėtros skatinimas ir stiprinimas. Tačiau inovacijų skatinimas reikalauja didelių investicijų į MTEP veiklą tiek pačiose įmonėse, tiek viešajame sektoriuje. Reikalingos politinės pastangos, kad būtų paskatintos verslo investicijos į MTEP veiklą ir taip būtų

didinami inovaciniai pajėgumai. Siekiant pagerinti inovacijų sistemos veiklą, planuojama panaudoti struktūrinių fondų lėšas. Tam numatoma stiprinti infrastruktūrą ir žmogiškuosius resursus [29]. Lietuvos inovacijų politika turi būti orientuota ne tik į paramą egzistuojančioms įmonėms, bet ir į naujų įmonių, besiremiančių naujausiomis technologijomis, steigimą bei jų augimo aplinkos gerinimą. Neatsiradus naujoms įmonėms ir esamų įmonių apyvartai augant nežymiai, pastarųjų sukuriama BVP dalis yra ir bus nedidelė, o jų augimo galimybės inovatyvumo prasme bus ribotos. Todėl Lietuvos politika ir struktūrinių fondų parama turėtų būti skirta ne vien tik remti atskiras įmones, bet gerinti bendrą valstybės infrastruktūros ir inovacinę aplinką, nes tai sudarys galimybes formotis ir augti naujoms, į ateities technologijas orientuotoms įmonėms.

Planuojamos prioritinės veiklos sritys turi būti suderintos su ES ir Lietuvos strateginiais dokumentais, reglamentuojančiais sanglaudos politikos įgyvendinimą ES 2007-2013 m. ir informacinės visuomenės plėtrą [18]. Atsižvelgiant į tai, kad informacinė visuomenė – horizontali sritis, intervencinių krypčių prioritetų nustatymas yra labai svarbus siekiant sėkmingai įgyvendinti Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos strategijos tikslus. Šis klausimas detalai nagrinėjamas 3 skyriuje.

Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje akcentuojama būtinybė IRT naudojimo srityje sudaryti sąlygas didėti gyventojų kompetencijai ir socialinei sanglaudai, panaudojant informacines technologijas, modernizuoti viešąjį administravimą, skatinti žiniomis, inovacijomis, mokslo laimėjimais ir informacinėmis technologijomis grindžiamą ekonomiką [23]. Analogiški tikslai yra įtvirtinti ir Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje.

Teisinė aplinka

Inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje reglamentuojanti teisinė aplinka yra labai svarbus veiksnys, nustatantis valstybinio rėmimo reglamentavimo skaidrumą, inovacijų teisinės apsaugos mechanizmus bei teisinių kliuvinių pašalinimą įgyvendinant inovacijų plėtros nacionalinę strategiją.

Teisės aktus, reglamentuojančius inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, pagal jų tikslinę paskirtį galima suskirstyti į šias grupes:

- 1) Teisės aktai, reglamentuojantys inovacijų politiką ir vystymo strategiją.
- 2) Teisės aktai, įgyvendinantys inovacijų plėtros strategiją.
- 3) Teisės aktai, įtakojantys inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje.

Klausimai, susiję su teisinės aplinkos aspektais Lietuvos ir ES kontekste, detaliau nagrinėjami 2 skyriuje.

IRT infrastruktūra

IRT infrastruktūra suprantama kaip elektroninių ryšių, kompiuterinių technologijų (kompiuterinių tinklų ir programinės įrangos), informacijos išteklių (informacinių sistemų, valstybės registru bei duomenų bazių), bei jas susiejančių priemonių visuma, paremta organizaciniais susitarimais bei žmonių patirtimi naudojant visas šias priemones [61]. Suderinta minėtų priemonių visuma yra būtina prielaida, kad Lietuvos gyventojai galėtų naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis, elektroninėmis paslaugomis (toliau – el. paslaugos) ir gausiais elektroninio turinio (toliau – el. turinio) ištekliais, o verslas – sėkmingai plėtoti veiklą ir didinti konkurencingumą.

Interneto prieigos stoka ir egzistuojantis atotrūkis tarp besinaudojančiųjų informacinėmis technologijomis amžiaus, geografiniu, pajamų požiūriu lemia skaitmeninės atskirties problemos atsiradimą. Nors pastaruoju metu kompiuterių ir interneto naudojimo apimtys Lietuvoje auga palyginti sparčiai, tačiau interneto prieigos klausimas kol kas tebėra labai aktualus [59]. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) 2006 m. pirmąjį ketvirtį asmeninį kompiuterį turėjo 36,5 procento namų ūkių (2005 m. – 29 procentai, t.y. rodiklis išaugo 7,5 procento), internetu namuose 2006 m. pirmąjį ketvirtį naudojami 31,7 procento namų ūkių (per metus šis rodiklis išaugo 17,3 procentais) [70].

Tuo tarpu šalies įmonės pasižymi sąlyginai aukštais kompiuterių ir interneto naudojimo rodikliais: Statistikos departamento duomenimis, 2006 m. pradžioje iš apdirbamosios gamybos ir paslaugų sektoriaus įmonių, turinčių 10 ir daugiau darbuotojų, kompiuterius naudojo 89 procentai, internetą – 87,5 procento, 95,6 procento naudojo elektroninės saugos priemones.

Lietuva pasižymi ypač sparčiais judriojo ryšio augimo tempais: Europos Komisijos duomenimis, judriojo ryšio skverbtis Lietuvoje 2005 m. spalio mėn. buvo antra ES po Liuksemburgo (100 gyventojų teko 117 abonentų), o per dvejus pastaruosius metus buvo sparčiausiai didėjanti visoje ES; besinaudojančiųjų mobiliuoju internetu skaičius Lietuvoje per 3 metus išaugo 97 kartus.

Siekiant užtikrinti kokybišką ir spartų duomenų perdavimą, pažangių elektroninių paslaugų ir daugialypę terpe grįsto turinio kūrimą, labai aktuali tampa plačiajuosčio interneto ryšio plėtra. Nors plačiajuosčio ryšio naudojimas Lietuvoje auga labai sparčiai (Ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, nuo 2004 m. jis išaugo net 81,4 procento), tačiau kol kas juo naudojasi tik nedaugelis gyventojų (2005 m. pabaigoje 100 gyventojų teko 7 abonentai, naudojantys plačiajuosčių interneto ryši). Šiuo metu šalyje dar nėra sukurta infrastruktūra, kuri sudarytų galimybę visus vartotojus prijungti prie plačiajuosčio ryšio tinklų. Plačiajuosčio ryšio projektai, finansuojami 2004–2006 m. ES struktūrinių fondų lėšomis, numato nutiesti optinio ryšio linijų į visas seniūnijas, į kurias tiesti plačiajuosčio ryšio linijas privatiems operatoriams ekonomiškai nenaudinga. Plačiajuosčio ryšio infrastruktūra šalyje taip pat plėtojama jungiant Švietimo ir mokslo įstaigas prie Lietuvos mokslo ir

studijų institucijų kompiuterių tinklo LITNET; šio tinklo veikla pastaruoju metu nuolat gerinama, daugiausia naudojant optinių ryši užtikrinant ryšio saugumą.

Kol interneto ryšį namuose turi tik nedidelė šalies gyventojų dalis, svarbus vaidmuo tenka viešųjų interneto prieigos centrų steigimo iniciatyvoms. Šalyje vykdyti projektai, finansuojami tiek privataus verslo, tiek viešojo sektoriaus – Lietuvos Respublikos biudžeto ir ES PHARE – lėšomis. Šiuo metu Lietuvoje yra daugiau kaip 700 viešųjų interneto prieigos centrų, o įgyvendinus 2004-2006 m. ES struktūrinių fondų finansuojamą projektą, numatoma įsteigti dar 400 centrų. Be to, nemokamą interneto prieigą savo skaitytojams teikia ir viešosios bibliotekos.

Elektroninės paslaugos ir elektroninis turinys

Kartu su IRT infrastruktūra nuosekliai plėtojamas elektroninis turinys yra svarbi prielaida, siekiant motyvuoti gyventojus tapti aktyviais IRT vartotojais ir panaikinti skaitmeninę atskirtį aiškinti skirtumą tarp IRT infrastruktūros ir Digital divide. Reikia nuosekliai ir laiku įgyvendinti „elektroninės įterpties“ politiką, užtikrinančią, kad gyventojams būtų saugu, patogiu ir paprastu naudotis naujosiomis technologijomis (pavyzdžiui, diegiant lietuviškas sąsajas, saugaus turinio priemones), kad būtų teikiamas aktualus ir reikalingas skaitmeninis turinys lietuvių kalba. Atsižvelgiant į aukštus judriojo ryšio paplitimo rodiklius, reikia kurti ne tik internetui, bet ir mobiliesiems įrenginiams pritaikytus skaitmeninio turinio sprendimus. Be to, plėtojant skaitmeninį turinį, būtinas dėmesys lietuvių kalbos ir kultūros sklaidai skirtiems sprendimams, kurie užtikrintų tautiškumo išlikimą daugiakalbėje skaitmeninėje aplinkoje.

IRT leidžia greičiau, patogiau, paprasčiau gauti viešąsias paslaugas. Pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygis 2005 m. Lietuvoje siekė 64 procentus (2004 m. – 50 procentų). Verslui skirtos paslaugos į internetą perkeliamos sparčiau, negu skirtos gyventojams – verslui skirtų paslaugų perkėlimo į internetą lygis 2005 m. siekė 76 procentus (2004 m. – 60 procentų), o gyventojams skirtų paslaugų perkėlimo į internetą lygis – 56 procentus (2004 m. – 44 procentus). Geriausiai Lietuvoje išvystytos elektroninės viešosios paslaugos, susijusios su gyventojų pajamų ir turto deklaravimu, įsidarbinimo paslaugomis, viešųjų bibliotekų saugomos informacijos paieška, socialinėmis įmokomis, muitinės deklaracijomis, statistikos duomenų pateikimu. Tačiau vienos aktualiausių elektroninių paslaugų Lietuvos gyventojams – elektroninės sveikatos paslaugos vangiai perkeliamos į elektroninę erdvę: 2005 m. tik 25,4 procento sveikatos priežiūros įstaigų turėjo savo interneto tinklalapius, 9 procentai įstaigų teikė konsultacijas internetu ir tik 3,7 procento sveikatos priežiūros įstaigų nurodė, kad teikia registracijos internetu paslaugą.

Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra išvystytos transporto informacinės sistemos paslaugų, o esami jos segmentai neatitinka ES transporto informacinių paslaugų lygio. Eismo valdymas ir kelionių apsauga netenkina augančių eismo dalyvių poreikių, intelektualios transporto sistemos (toliau

vadinama – ITS) paslaugos keliautojui Lietuvoje, skirtingai nuo kitų ES šalių, neteikiamos. IRT taip pat turėtų būti diegiamos sprendžiant racionalaus gamtinių išteklių naudojimo, aplinkos teršimo mažinimo, racionalios urbanizacijos, efektyvaus ekstremalių situacijų iškilus pavojui aplinkai ar žmogaus sveikatai valdymo ir pan. klausimus.

Gyventojų naudojimas elektroninėmis viešosiomis paslaugomis kol kas nėra didelis: 2005 m. jomis buvo naudojęsi 15 procentų Lietuvos gyventojų. Įmonių naudojimas šiomis paslaugomis nuosekliai didėja: 2005 m. 66 procentai įmonių internetu gavo informaciją iš valstybės institucijų (2004 m. – 62,2 procento. Be to, IRT apskritai tampa patogiu verslo įmonių įrankiu: 2005 m. 40,8 procento apdirbamosios gamybos ir paslaugų sektoriaus įmonių turėjo savo interneto tinklalapius, 75,8 procento įmonių naudojo internetą banko ir finansinėms paslaugoms; 14,6 procento įmonių pirko, o 5,8 procento pardavė prekes ir paslaugas internetu; 7,6 procento įmonių naudojosi elektroninių viešųjų pirkimų sistema. Sėkmingas IRT diegimas visuose veiklos procesuose didina įmonių veiklos efektyvumą ir produktyvumą, jų konkurencines galimybes.

Viešųjų paslaugų teikimas internetu yra inovatyvus būdas gyventojams gauti informaciją apie teikiamas paslaugas bei šiomis paslaugomis naudotis. Apklausos rodo, kad gyventojai pageidautų visas viešąsias paslaugas (pavyzdžiui, susijusias su išėjimu į pensiją) gauti vienoje vietoje. Verslo subjektams, sprendžiantiems tam tikras problemas (pavyzdžiui, statant naują statinį), taip pat būtų patogiau visas reikalingas paslaugas gauti iš vieno kompetentingo šaltinio. Modernizuojant valstybės registrų ir informacinių sistemų infrastruktūrą, turi būti sudarytos galimybės teikiamas viešąsias paslaugas, pagrįstas bendra informacine infrastruktūra, gauti „vieno langelio“ principu. Kompleksiniam paslaugos teikimui būtina užtikrinti duomenų apsaugą tarp valstybės institucijų bei kitų viešąsias paslaugas teikiančių subjektų sistemų sąveiką (t. y. suderinamumą).

IRT efektyviai naudojamos, kai jomis pasitikima. Įvairios saugos problemos tampa svarbiomis kliūtimis elektroninių paslaugų, elektroninės prekybos ir daugelio kitų reikšmingų sričių, pagrįstų IRT, plėtrai. 2005 m. net 58 procentai Lietuvos gyventojų nurodė, kad susiduria su kompiuterių virusais (2004 m. – 34 procentai), 49 procentai – su nepageidaujama elektroniniais laiškais (2004 m. – 26 procentai), 9 procentai – su įsilaužimais į kompiuterių tinklus (2004 m. – taip pat 9 procentai). Siekiant kurti patrauklią elektroninę aplinką, IRT vartotojams reikalingos jos saugumo užtikrinimo priemonės ir išsami informacija apie jų panaudojimo galimybes.

Gyventojų kompetencija

Gyventojų gebėjimo naudotis IRT lygis labai priklauso nuo jų gyvenamosios vietos (daug mažiau kaimo, nei miestų, gyventojų nurodo, kad jų kompiuterinis raštingumas yra geras), taip pat nuo amžiaus (vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojai rečiau savo kompiuterinį raštingumą vertina kaip gerą, o aukščiausiai savo kompiuterinį raštingumą vertina 18–25 m. amžiaus Lietuvos

gyventojai). Siekiant išvengti skaitmeninės atskirties pavojų, būtina didinti tam tikrų gyventojų grupių suinteresuotumą ir norą išmokti naudotis IRT. Naujosios technologijos atveria plačias mokymo ir mokymosi galimybes. Informacinėje visuomenėje svarbiausiais tampa nebe mokomi dalykai, o besimokančiųjų gebėjimai tęsti mokymąsi ir jų motyvacija tai daryti. Elektroninio mokymosi plėtra, sudarydama prielaidas visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, padeda gerinti gyventojų gebėjimus, prisitaikyti prie besikeičiančių visuomenės gyvenimo sąlygų ir rinkos poveikio.

Plėtojant informacinę visuomenę, nuolatos didėja kompetentingų informacinių technologijų ir paslaugų specialistų bei konsultantų poreikis. Investuojant į infrastruktūros atnaujinimą ar plėtrą, būtina kartu tobulinti ir specialistų informacinius bei technologinius įgūdžius, kad sukurtos sistemos ir tinklai būtų efektyviai išnaudojami.

Išsivystymo netolygumas tarp ES ir Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės srityje, vertinant įvairius rodiklius, skirtingas (1 lentelė).

1 lentelė. Išsivystymo netolygumų tarp ES ir Lietuvos informacinės visuomenės srityje įvertinimas

Rodikliai	Metai	Lietuva	ES vidurkis	Įvertinimas
Nuolatiniai interneto vartotojai (visų gyventojų %)	2005	30	43	vidutinis
Namų ūkių, turinčių internetą, %	2005	14	48	didelis
Pagrindinių viešųjų elektroninių paslaugų lygis (paslaugų %)	2004	59	65	vidutinis
Įmonių, gaunančių užsakymus internetu, %	2005	6	12	didelis
Įmonių, atliekančių pirkimus internetu, %	2005	13	26	vidutinis
Įmonių, savo kompiuteriuose turinčių apsaugos priemones, %	2005	58	70	vidutinis
Namų ūkių, besinaudojančių plačiajuosčiu ryšiu, %	2005	12	23	vidutinis
Viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičius 100-ui gyventojų, vienetais	2005	117	92	nėra
Interneto ryšį turinčių kompiuterių skaičius (100-ui mokinių, vienetais)	2004	4	9	didelis

Kaip matoma iš 1 lentelės bei iš aukščiau pateiktos analizės, išskiriamos šios pagrindinės

problemos, su kuriomis susiduria Lietuvos informacinės visuomenės plėtra [21, 67]:

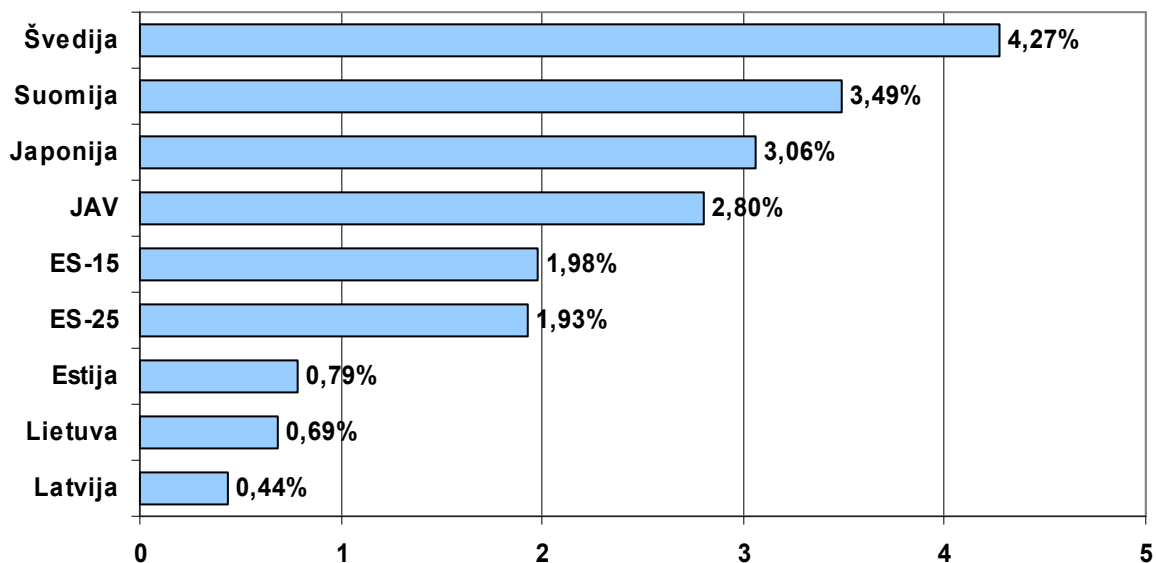
1. Žemas bendras IRT naudojimo lygis tarp gyventojų, palyginti su ES rodikliais;
2. Neišnaudojamos informacinės visuomenės teikiamos galimybės tarp vyresnio amžiaus, kaimo vietovėse gyvenančių, žemas pajamas gaunančių gyventojų;
3. Nepakankamas elektroninių viešųjų paslaugų (ypač sveikatos apsaugos srities) ir intelektualių transporto ir valdymo paslaugų įdiegimo, jų tarpusavio integracijos lygis;
4. Skaitmeninės informacijos ir duomenų lietuvių kalba stygius.

1.2. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros poveikio inovatyviems procesams analizė

1.2.1. Lietuvos mokslinių tyrimų būklė

MTEP yra vienas iš faktorių, lemiančių inovacijų sklaidą ir efektyvumą, todėl be jų plėtros neįmanoma sėkminga ūkio plėtra ilgalaikėje perspektyvoje. Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrą sudaro valstybiniai institutai, universitetai, kitos viešosios tyrimų įstaigos ir įmonės. Šiuo metu Lietuvoje nėra mokslinių tyrimų efektyvumo kiekybinių rodiklių sistemos, todėl visiškai įvertinti atskirų Lietuvos mokslo ir eksperimentinių kryptių potencialą ir jo specializacijos lygį yra sudėtinga. Verslo sektoriuje nustatyti tiek įėjimo (investicijų į MTEP apimtis, mokslininkų ir tyrėjų skaičių), tiek išėjimo (mokslinės publikacijos, patentai, tyrimais paremti inovaciniai produktai) parametrus sudėtinga, kadangi oficiali statistika, nepateikia visų duomenų. Lietuvos Statistikos departamento duomenimis [68] verslo išlaidos 2004 m. MTEP veiklai sudarė tik 4,75 proc. 2004–2005 m. sparčiai augo BVP ir valstybinis MTEP veiklos finansavimas, o verslas investicijų į MTEP veiklą nedidino ar net jas mažino. Augant BVP finansinės valstybės investicijos į MTEP veiklą praktiškai nesikeitė (% nuo BVP).

Dėl mažo valstybės BVP Lietuvos mokslinių tyrimų finansavimas yra vienas žemiausių Europoje. Vieta tarp ES narių pagal bendrą MTEP išlaidų sumą procentais nuo BVP Lietuvoje pateikta 1 paveiksle [55]. Mokslinių tyrimų finansavimas Lietuvoje, kaip matyti iš 1 paveikslo, yra kelis kartus mažesnis lyginant su pirmaujančiomis ES ir Europos šalimis Taip pat nepakankamai lėšų skiriama mokslo darbuotojams universitetuose.

1 pav. Lietuvos bendra MTEP veiklos išlaidų suma nuo BVP pirmaujančių Pasaulio valstybių ir ES kontekste

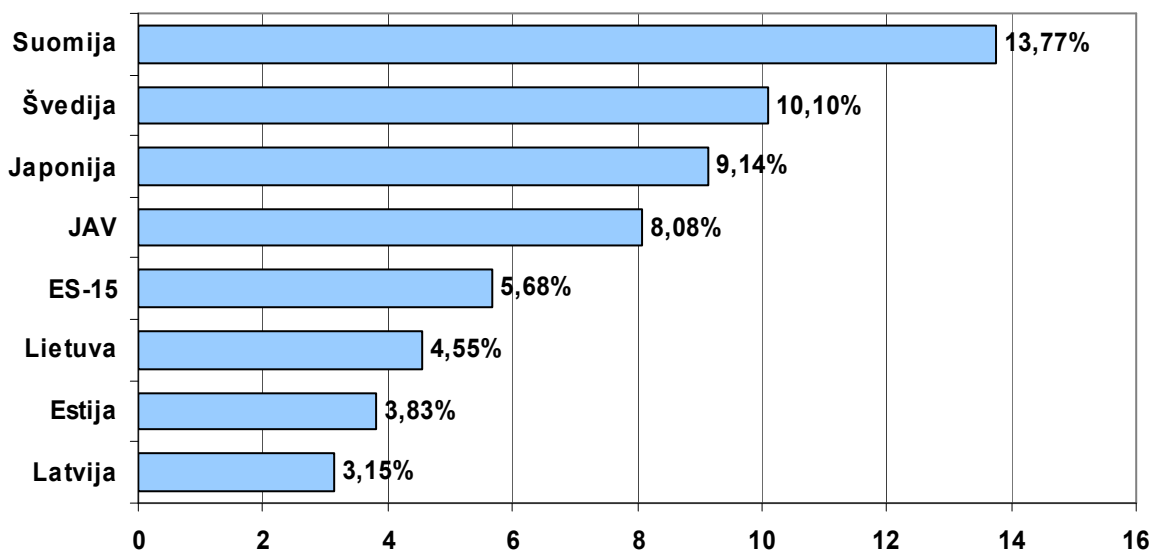
Taigi Lietuvos MTEP veiklos bendras finansavimas sudaro apie 36 procentus vidutinio ES-25 finansavimo.

Šiuo metu Lietuvos mokslinių tyrimų sistemą sudaro apie 120 mokslinio tyrimo ir technologinės plėtros institucijų. Aukštojo mokslo ir studijų sektoriuje yra 10 universitetų, 5 akademijos, 7 valstybinės kolegijos, 9 nevalstybinės kolegijos ir 5 valstybinės tyrimų įstaigos. Valstybinių mokslinių tyrimų sektorių sudaro 26 valstybiniai institutai, 18 valstybinių tyrimo įstaigų ir 25 kitos organizacijos. Verslo sektoriuje dirba apie 60 institucijų, vykdančių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veiklą. Mokslininkų pasiskirstymas atskiruose sektoriuose ir pagal mokslo sritis pateikiamas 2 lentelėje [68]:

2 lentelė. Mokslininkų pasiskirstymas

Mokslo darbuotojų skaičius sektoriais Lietuvoje 2004 m. (viso darbo laiko ekvivalentas)				
	Aukštojo mokslo sektorius	Valstybinis sektorius	Verslas ir ne pelno organizacijos	VISO
Bendras MTEP personalo skaičius	6535	3041	981	10557

Lietuvos pozicija ES valstybėse pagal mokslinių darbuotojų skaičių 1 000 gyventojų pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Lietuvos pozicija pirmaujančių Pasaulio valstybių ir ES kontekste pagal mokslinių darbuotojų skaičių 1 000 gyventojų

Svarbūs ne tiek santykiniai Lietuvos rodikliai, kiek reali pinigų suma, atitenkanti vykdančiam tyrimus mokslininkui. Pateikiamas lėšų, tenkančių vienam mokslininkui, palyginimas. Išlaidos eurais vienam mokslininkui metams Lietuvoje pirmaujančių Pasaulio valstybių ir ES kontekste pateiktos 3 lentelėje [55].

3 lentelė. Išlaidos 1 mokslininkui metams (EUR)

Šalis	Iš viso	Versle	Aukštojo mokslo sektoriuje	Viešajame sektoriuje
ES-15	171	225	103	170
ES-25	156	214	90	147
Estija	14	30	11	15
Japonija	212	245	103	404
JAV	182	169	171	361
Latvija	10	15	7	13
Lietuva	9	55	5	12
Suomija	125	156	76	103
Švedija	227	291	128	132

Tarptautinėje praktikoje vienas iš pagrindinių mokslinio darbo produktyvumo (efektyvumo) rodiklių yra mokslinių publikacijų skaičius. Publikacijos, perduodančios naujas žinias visuomenėje, bus vertingos tik tada, jeigu jose esančiomis žiniomis galės naudotis visi. Norint įvertinti valstybės

mokslinį ir technologinį pajėgumą, jo rodiklius būtina palyginti su kitų valstybių rodikliais, kurie turi būti visuotinai priimti. Vienas iš tokių rodiklių yra publikacijų skaičius žurnaluose, kurie yra įtraukti į Mokslo informacijos instituto (angl. Institute of Scientific Information – ISI) žurnalų sąrašą [56].

Pagal 2005 m. Statistikos departamento duomenis, didžioji dalis MTEP tyrimai finansuojami ir atliekami valstybiniame sektoriuje [68]. Privačiame sektoriuje egzistuoja keletas laboratorijų ir įmonių, išlaikančių tarptautinį mokslinių tyrimų lygį ir gaminančių konkurencingą tarptautinės rinkos produkciją. Tačiau šių įmonių apyvarta sudaro tik procentų dalis nuo BVP.

1.2.2. Moksliniai tyrimai, susiję su informacinės visuomenės plėtra

Apibendrintos informacijos apie mokslinius tyrimus bei inovacijas plėtojant informacinę visuomenę nėra. Informaciją apie ES finansuojamus projektus pateikia Tarptautinių programų plėtros agentūra, asociacija „Infobalt“. Valstybinis mokslo ir studijų fondas pateikia Aukštųjų technologijų programos ir prioritetinių MTEP krypties finansuojamus projektus technologinius projektus, susijusius su informacinės visuomenės plėtra. (angl. Information Society Technologies, toliau – IST), finansuojamus pagal ES FP6 programą, kurioje išskirti 7 tematiniai prioritetai:

1. Gyvybės mokslai ir biotechnologijos;
2. Informacinės visuomenės technologijos;
3. Nanotechnologijos ir nanomokslai;
4. Aeronautika ir erdvės tyrimai;
5. Maisto kokybė ir sauga;
6. Darnus vystymasis, globalūs pokyčiai ir ekosistemos;
7. Piliečiai ir valdymas žinių visuomenėje.

IST technologijos apima aukštąsias technologijas, IRT sektorių. Tačiau iš turimos informacijos sunku spręsti, kurie projektai tikrai priskirtini prie mokslinių tyrimų. Projektų finansavimo apimtys pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė. Projektai, finansuojami iš ES FP6 programos, apimtys

Veiklos sritis	Paraiškų skaičius	Finansinių prioritetų skaičius	Finansuotųjų projektų lėšos (EUR)	Kontraktų skaičius	Kontraktų lėšos (EUR)
2 prioritetas IST	188	65	6.359.514	56	5.352.959

Verslo dalis ES FP6 projektuose yra nedidelė (17 proc.), dalis projektų yra skirti integracijos

paramai, o ne moksliniams tyrimams. Lietuva taip pat dalyvauja penkiuose programos „ES COST“ projektuose. Programoje „Eureka“ Lietuva šiuo metu vykdo 8 projektus, kurie priklauso Informacinių technologijų sričiai [74, 75].

Plačiąja prasme viešuosius ir verslo poreikius atitinka šie projektai:

- E-Legi, European GRID infrastrukture (Vykdotojas – KTU);
- MINOS-EURONET, Micro-Nanosystems European Network (Vykdotojas – KTU);
- UNITE, Unified E-learning Environment (Vykdotojas – KTU);
- TEL-ME-Mor The European Library (Vykdotojas – Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka);
- E-GovRTD2020, Roadmapping e-Government RTD 2020 (Vykdotojas – M.Romerio universitetas).

Lietuva taip pat vykdo atskirus projektus ES programose „eContentPlus“, „Safer Internet plus“, „MODINIS“ ir „eTEN“, tačiau dauguma projektų pagal šias programas nėra baigti, todėl konkrečius rezultatus įvertinti yra sunku.

Kaip matyti iš 2 paveikslo, Lietuva pagal bendrą dirbančiųjų mokslininkų skaičių artima santykiniam ES vidurkiui: ES-15 vidurkis yra – 5,68 procento, Lietuvoje – 4,55 procento). Oficiali statistika teigia, kad Lietuvoje yra apie 8500 dirbančių mokslininkų, tačiau, kaip rodo Lietuvos mokslininkų ISI publikacijų statistika, tik apie 40 procentų Lietuvos mokslininkų vykdo mokslinius tyrimus ir publikuoja savo straipsnius recenzuojamuose tarptautiniuose žurnaluose. Taigi iš tikrųjų Lietuvoje mokslinius tyrimus vykdo apie 4500 mokslininkų. Lietuvoje iš viso yra apie 1,8 mln. darbingų gyventojų, 1000 darbingų gyventojų tenka 2,5 (formaliai – 4,55) mokslininko. Tai yra vienas žemiausių rodiklių Europoje.

Lietuvoje verslo mokslinių tyrimų dalis bendroje mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros sistemoje yra labai maža (2 pav.) ir sudaro tik nežymią bendrų išlaidų dalį. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvos pramonėje naudojamos pigesnės, o ne pačios naujausios technologijos, todėl pramonei tampa aktualesnis šių technologijų palaikymas, o ne naujų technologijų, kurioms reikalingos naujos žinios, kūrimas. Tai rodo ir Statistikos departamento atlikti Lietuvos inovacijų sistemos tyrimai [69] bei tarptautinių organizacijų atliktos analizės [76, 78]. Šiandien Lietuvos įmonės daugiausiai naudojami tik iš užsienio įsigytomis technologijomis. Lietuvos įmonėms, besinaudojančioms tik užsienio technologijomis, sunku būti naujų produktų kūrėjomis, todėl Lietuvos ekonomikos konkurencija negali būti didelė. Tokia situacija ir „sekimo iš paskos“ strategija gali būti pavojinga Lietuvos ekonomikai, įvertinant šiuolaikines technologijų vystymosi ir globalizacijos tendencijas. Lietuvos MTEP sistema dar turi potencialių galimybių stimuliuoti ekonomikos augimą, bet tam reikia ryžtingų valdymo sistemos priemonių ir valstybės investicijų.

1.3. Lyginamieji 2004-2005 m. Lietuvos ir ES inovatyvumo rodikliai

Inovacijos yra bendras ES narių ir Europos Komisijos prioritetas. Daugybė politikos priemonių ir paramos schemų buvo sukurta skirtingose valstybėse siekiant skatinti inovatyvumą. Priemonių įvairovę lėmė skirtingos verslo sąlygos įvairiose valstybėse. Sąlygos nulemtos kultūrinių skirtumų, susiklosčiusios dėl politinės ir verslo aplinkos bei daugybės kitų faktorių, būdingų konkrečiai šaliai. Pirmas ES bandymas sukurti bendrą inovacijų politiką ir jos analitinio vertinimo metodiką buvo „Inovacinių veiksmų planas Europai“, paskelbtas EK 1996 m. [34]. Plano sudėtinė dalis – praktinis instrumentas „Inovacijų tendencijų diagrama“ (angl. trendchart), skirtas inovacijų politikams, organizatoriams ir vadovams. „Inovacijų tendencijų diagrama“ nuolat atnaujinama ir analizuoja inovacijų politikos informaciją, gaunamą iš nacionalinių ir ES lygio duomenų bazių. Tai „atviros politikos koordinavimo“ instrumentas, įtvirtintas 2000 m. kovo mėn. Lisabonos Tarybos nutarimu. „Inovacijų tendencijų diagrama“ apibendrina ES valstybių narių inovacijų politiką, jos kokybinius rodiklius ir tendencijas bei skirta patirties ir „geros praktikos“ sklaidai Europoje.

Remiantis Europos Komisijos metodologija bei pateiktais duomenimis [71], žemiau pateikta Lietuvos esamos būklės ir tendencijų analitinė apžvalga.

Inovatyvumo indeksas ir vertinimo metodologija [63, 71]

Inovacijų vertinimo indikatoriai yra skirstomi į 2 grupes – įėjimo ir išėjimo:

1. Įėjimo indikatoriai:

- Inovacijų varikliai (5 rodikliai) – rodo struktūrinės sąlygas; reikalingas inovacijų potencialui formuotis.
- Žinių kūryba (5 rodikliai) – įvertina investicijas į MTEP veiklą; yra esminiai sėkmingos žinių ekonomikos plėtros indikatoriai.
- Verslumas arba inovacijų vadyba (6 rodikliai) – rodo įmonių verslumą ir jų pastangas inovacijoms.

2. Išėjimo indikatoriai:

- Pritaikomumas (5 rodikliai) – nusako inovacijų kūrimo kokybę, išreikštą kaip darbo ir verslo aktyvumą ir jų kuriamą pridėtinę vertę inovatyviuose sektoriuose.
- Intelektualinė nuosavybė (5 rodikliai) – nusako pasiektus rezultatus sėkmingose specifinių žinių kūrimo srityse (angl. *know-how*).

5 lentelėje nurodyti pagrindiniai 26 rodikliai ir jų pirminis šaltinis.

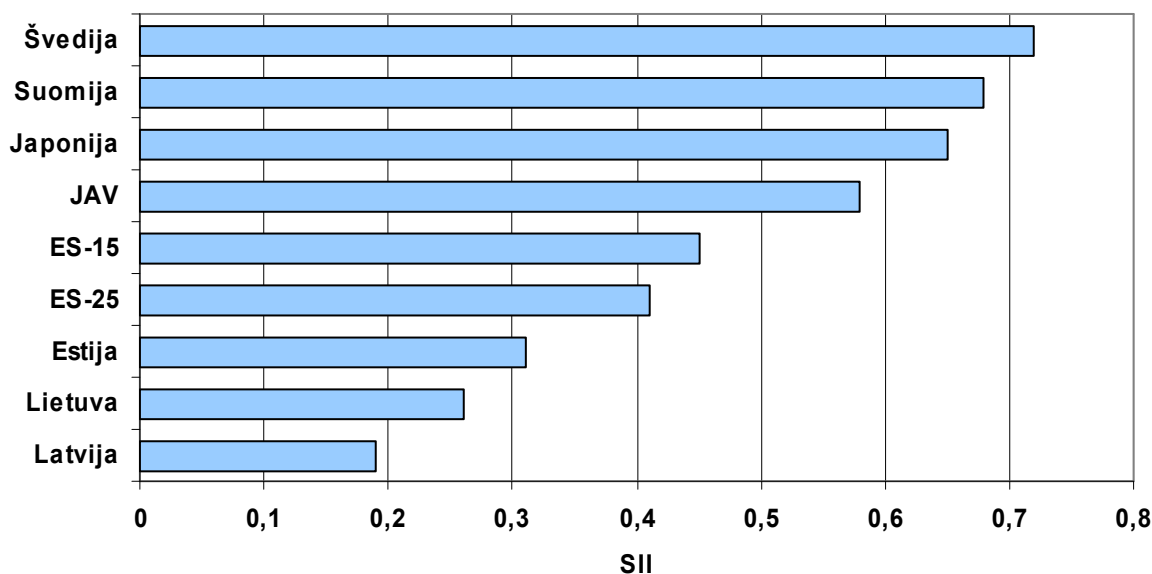
5 lentelė. ES inovatyvumo sistemos 2005 indikatoriai ir jų rodikliai

	Indikatoriai	Rodiklis	Šaltinis
	Iėjimas – Inovacijų varikliai		
1.1	Mokslininkų ir Inžinierių skaičius 1000 gyventojų (20-29 metų amžius)	16,3	Eurostat
1.2	Gyventojų su tretiniu išsilavinimu 1000 gyventojų (25-64 metų amžius)	25,2	Eurostat, OECD
1.3	Plačiajuosčio ryšio skverbtis (linijų skaičius 100 gyventojų)	2,5	Eurostat
1.4	Besimokantys visą gyvenimą (100 gyventojų, 25-64 amžius)	6,5	Eurostat
1.5	Jaunimo išsilavinimo lygis (% su antriniu išsilavinimu nuo 20-24 metų gyventojų skaičiaus)	86,1	Eurostat
	Iėjimas – Žinių kūryba		
2.1	Viešojo sektoriaus MTEP išlaidos(% nuo BVP)	0,54	Eurostat, OECD
2.2	Verslo sektoriaus MTEP išlaidos(% nuo BVP)	0,14	Eurostat, OECD
2.3	Aukštų ir vidutiniškai aukštų MTEP dalis (% MTEP išlaidų gamyboje)	62,1	Eurostat, OECD
2.4	Įmonių, gaunančių viešą finansavimą inovacinei veiklai, dalis		Eurostat (CIS)
2.5	Universitetų išlaidos MTEP, gaunamos iš verslo	7,4	Eurostat, OECD
	Iėjimas – Verslumas		
3.1	SVV įmonės, kuriančios vidines inovacijas (% nuo viso SVV įmonių skaičiaus)	22,1	Eurostat (CIS)
3.2	Įmonės, besikooperuojančios kurti inovacijas (% nuo viso SVV įmonių skaičiaus)	12,3	Eurostat (CIS)
3.3	Išlaidos inovacijų kūrimui (% nuo apyvartos)	1,74	Eurostat (CIS)
3.4	Ankstyvasis rizikos kapitalas (% nuo BVP)		Eurostat
3.5	IRT išlaidos (% nuo BVP)	5,8	Eurostat
3.6	SVV įmonės, naudojančios ne technologinius pokyčius (% nuo viso SVV įmonių skaičiaus)	30,7	Eurostat (CIS)
	Išėjimas – Pritaikomumas		
4.1	Darbo jėga aukštųjų technologijų sektoriuje (% nuo visos darbo jėgos)	1,65	Eurostat
4.2	Aukštųjų technologijų produktų dalis nuo viso eksporto	3	Eurostat
4.3	Naujų produktų rinkoje pardavimų dalis (% nuo visos apyvartos)	4,3	Eurostat (CIS)
4.4	Naujų įmonės, bet nenaujų rinkoje produktų pardavimų dalis (% nuo visos apyvartos)	10,6	Eurostat (CIS)
4.5	Darbo jėgos dalis vidutinėje ir aukštų technologijų gamyboje (% nuo visos darbo jėgos)	3,03	Eurostat
	Išėjimas – Intelektualinė nuosavybė		
5.1	EPO patentų milijonui gyventojų	2,6	Eurostat
5.2	USPTO patentų milijonui gyventojų	0,5	Eurostat
5.3	Triados (ES, JAV ir Japonijos) patentų milijonui gyventojų	0,3	Eurostat, OECD
5.4	Nauji prekių ženklai milijonui gyventojų, užregistruoti ES	4,9	OHIM
5.5	Nauji kūriniai milijonui gyventojų, užregistruoti ES	6,4	OHIM

Naudojantis pateiktais rodikliais ir Metodologijos ataskaitoje [71] pateikiama metodika,

sudaromas suminis inovacijų indeksas (toliau – SII). SII ir inovatyvumo indikatoriai yra apibendrinti statistiniai duomenys (rodikliai), kurie skiriasi savo prigimtimi ir matavimo vienetais, todėl suminių indikatorių metodologija yra apibendrinamasis metodas, besiremiantis statistine matematine analize, įvertinančia įvairius duomenų patikimumo rizikos faktorius [57, 58]. MTEP veikla ir inovacijos IRT sektoriuje yra priklausomos nuo daugybės indikatorių, pateiktų metodikoje.

Lietuvos inovatyvumo būklė ES kontekste

3 pav. Apibendrintas Lietuvos SII [69] pirmaujančių Pasaulio valstybių ir ES kontekste

Apibendrintas Lietuvos SII rodiklis sudaro 0,26 (3 pav.). Lietuva pagal apibendrintą SII rodiklį yra 19 vietoje iš 25 ES valstybių narių [69]. Tarp ES valstybių narių Lietuva užima 15 vietą pagal inovacijų įėjimo indikatorių ir priešpaskutinę – pagal inovacijų išėjimo indikatorių. Tai rodo, jog Lietuvos inovacijų sistema nepakankamai pritaikyta žinių kaupimui ir mainams, kurie yra būtini kurti inovacijas, bet ir pats kūrybos procesas socialinėje srityje yra labai silpnas. Tokiu atveju sistema nesugeba efektyviai pasinaudoti informacija bei žiniomis iš išorinių šaltinių, netgi esant gerai IRT infrastruktūrai.

Nors Lietuvos inovacijų sistemos vystymosi tendencijų 2005 m. duomenimis Lietuva priskiriama prie ES narių, turinčių augančias inovacijų tendencijas [58], tačiau keletas rodiklių rodo neigiamas plėtros tendencijas, kurios ilgainiui gali pavirsti grėsmėmis. Tarp tokių neigiamų tendencijų rodiklių yra:

- menkos universitetų išlaidos MTEP, gaunamos iš verslo;
- nepakankamos IRT išlaidos (proc. nuo BVP);
- nedidelė darbo jėgos dalis vidutinėje ir aukštų technologijų gamyboje;
- labai mažai Triados patentų milijonui gyventojų [77];

– maža jaunų mokslininkų dalis, yra užimta MTEP sektoriuje, nors gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius augo nuolat nuo 2001 m. ir pasiekė 25,2 proc. 2004 m.

Šiuo metu Lietuvos inovacijų sistema yra orientuota į inovacijų sklaidą per technologines modifikacijas ir pritaikymą rinkos poreikiams [62]. Pagal pritaikomų inovacijų kiekį Lietuva ES užima 6 vietą, pagal moksliniais tyrimais paremtas kūrybines inovacijas – 19.

Atliktos ES valstybių inovacijų sistemų analizės duomenimis [62], Lietuvos inovacijų sistema yra orientuota į žinomų technologijų ir produktų pritaikymą prie vietinių poreikių. Lietuvos inovacijų sistema su daugybe savo įėjimo rodiklių tarp ES valstybių narių atrodo gana pozityviai. Geriausiai Lietuva atrodo ES pagal išsilavinusios darbo jėgos kiekį, tačiau jos kokybė ir kūrybingumas, atsiskleidžiantys kuriant inovacijas, yra tarp ES atsilikėlių. IRT finansavimas yra panašus į ES vidurkį, tačiau rodo tendencijas mažėti. Plačiąjuosčio ryšio panaudojimas yra vienas iš Lietuvos inovatyvumo sistemos silpnų vietų. Mokslinių tyrimų intensyvumas ir žinių kūryba IRT sektoriuje, kaip ir kitose srityse, Lietuvoje yra menkas ir šiuo rodikliu Lietuva tarp ES valstybių narių atsilieka.

Apibendrinti inovatyvumo indikatoriai pateikti 4 paveiksle. Iš pateikto grafiko matyti, kad silpniausia Lietuvos inovacijų sistemos dalis yra netinkamas žinių ir turimo žmogiškojo potencialo panaudojimas inovacijoms kurti: pritaikomumas, intelektualinė nuosavybė.

4 pav. Apibendrinti inovatyvumo indikatoriai. Violetinė sritis – ES indikatorių vidurkis [76]

Jei mokslinių tyrimų produktyvumą rodo tarptautinių mokslinių žurnalų publikacijų kiekis, tai techninės kūrybos žinių panaudojimą – patentų skaičius. ES, JAV ar Japonijos patentai yra labai svarbūs informacijos šaltiniai, kadangi šiuose šalyse registruojami visi svarbiausi patentai, čia sukaupti pagrindinė informacija apie patentus [77]. Šiose šalyse patentų patvirtinimas grindžiamas ekspertine naujumo paieška it tuo užtikrinamas to patento reikšmingumas. Lietuvos patentų sistema yra „pareikštinė“ ir patentas išduodamas remiantis pareiškėjo teikimu, todėl tai nėra techninio sprendimo naujumo garantas [7]. Lietuvos inovacijų sistema daugiausiai orientuota į technologines,

bet ne į socialines inovacijas, todėl Lietuvai būtina atnaujinti inovacijų politiką valstybės lygmenyje. 2006-2008 Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonėse numatyta parengti naują Inovacijų versle programą ir jos įgyvendinimo priemones, siekiant nuolat didinti šalies inovacinį potencialą, skatinti ūkio subjektų inovacinę veiklą ir IRT taikymą, užtikrinti nacionalinės bei ES inovacijų strategijos darną [37].

1.4. Išvados

1. Apžvelgus valstybės politiką ir strategiją informacinės visuomenės plėtros srityje, konstatuotina, kad ji tiesiogiai ar netiesiogiai turi būti vykdoma šiomis kryptimis: plėtojant el. infrastruktūrą, kuriant el. turinį ir el. paslaugas bei stiprinant el. gebėjimus, kartu gerinant teisinę aplinką ir šalinant juridinius kliuvinius. Išplėtotą IRT infrastruktūrą yra svarbi sąlyga, įgalinanti gyventojus pasinaudoti informacinės visuomenės teikiamomis galimybėmis.

2. Plėtojant infrastruktūrą, sudaromos palankios sąlygos viešųjų paslaugų teikimui suderinus valstybės informacinius šaltinius (registus, informacines sistemas). Paslaugų teikimo sistemoms tampant atviromis būtina užtikrinti jų saugumą, o nepakankamas ryšių infrastruktūros išplėtojimas šalyje lemia investicijų į plačiajuosčio ryšio prieigą poreikį.

3. Diegiant viešąsias elektronines paslaugas verslui ir šalies gyventojams, turi būti didinamas viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumas, teikiamos sveikatos, mokymosi, viešųjų pirkimų paslaugos. Plėtojant elektroninį turinį turi būti siekiama didinti lietuviško turinio apimtį internete: skaitmeninant ir skleidžiant Lietuvos kultūros paveldą, sudarant sąlygas Lietuvos gyventojams naudotis IRT, turinčiomis lietuviškas sąsajas. Šios plėtros kryptys turėtų numatyti skaitmeninės atskirties mažinimo politiką, užtikrinančią, kad technologijomis būtų lengva naudotis, jos būtų diferencijuotos ir pritaikytos žmonėms su įvairiais specifiniais poreikiais.

4. Įmonių plėtros perspektyvos turėtų būti kritiškai įvertintos, nepaisant to, kad jos priskiriamos prie aukštųjų technologijų įmonių, nes investicijos sėkmingai verslo plėtrai turėtų būti susietos su inovacijų diegimu. Valstybės lėšos turėtų būti skiriamos ne tik versle veikiančioms atskiroms įmonėms remti, bet ir naujų modernių įmonių kūrimuisi.

5. Šiuo metu egzistuojanti Lietuvos MTEP sistema nėra gera, nes ji negali užtikrinti inovacijų kūrimo žinių ir įgūdžių, o verslas, šiandien besiremiantis pigia ir nepakankamai kvalifikuota darbo jėga, nesukuria aukštos pridėtinės vertės ir nepajėgia investuoti į tyrimus. Todėl dabartinė MTEP ir inovacijų būklė mažina Lietuvos verslo konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.

6. Nors Lietuvos mokslinių tyrimų srityje yra parengtos atskirų kryptių programos, tačiau nėra paruoštas Nacionalinis mokslinių tyrimų, technologijų ir inovacijų plėtros planas, kuris turėtų įgyvendinti minėtas programas.

7. Nuolatinės valstybinės investicijos didinti MTEP sistemos plėtrą padėtų keisti situaciją pozityvia kryptimi. Šie pasikeitimai turėtų būti nuolatiniai, orientuoti į ilgalaikę perspektyvą ir keliantys ilgalaikių tikslų, didindami suvokimą apie mokslinių tyrimų, technologijų ir inovacijų svarbą ekonomikos plėtrai ir pragyvenimo lygio kilimui.

8. Kadangi IRT sektorius yra vienas iš bendro valstybės inovacinio pajėgumo sudedamųjų dalių, todėl ir paramos priemonės didinti IRT inovacinį pajėgumą turėtų būti bendros paramos dalis.

9. Lietuvai būtina sukurti vientisą mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir inovacijų politiką, didinti mokslinių tyrimų investicijas tose mokslinėse kryptyse, kurios lems technologijų kūrimą ir naujo verslo atsiradimą, būtina orientuotis į konverguojančių technologinių krypčių (info, nano, bio, pažinimo) plėtrą ir kurti joms reikalingų mokslinių žinių kūrybą.

2. INOVATYVIOS INTERVENCINĖS KRYPTYS PLĖTOJANT INFORMACINĘ VISUOMENĘ

Bendraja prasme, „intervencinės kryptys“ suvokiamos kaip valstybės pagalba tikslingomis investicijomis, kai jos gali pataisyti problemines nefunkcionuojančios rinkos sritis, neiškraipydamos konkurencijos sąlygų, arba išplėsti paramos moksliniams tyrimams ir naujovėms sritį, visų pirma mažosiose ir vidutinėse įmonėse, kad būtų galima pasiekti užsibrėžtus tikslus [51]. ES Regionų komitetas ragina nustatyti valstybės pagalbos suteikimo taisykles ir reglamentus, kad būtų sudarytos sąlygos tikslingoms valstybės investicijoms.

2.1. Inovatyvių intervencinių krypčių plėtojant informacinę visuomenę prioritetu nustatymas

Kadangi inovatyvios intervencinės kryptys plėtojant informacinę visuomenę Lietuvoje nėra reglamentuotos, pirmiausia reikėtų pasiremti ES patirtimi šioje srityje. ES priėmė keletą dokumentų, liečiančių mokslinius tyrimus ir inovacijas plėtojant informacinę visuomenę. „i2010“ [58] iniciatyva kviečia pereiti nuo bendrų deklaracijų apie informacinės visuomenės plėtros procesų ir IRT svarbą prie aktyvių veiksmų siekiant konkrečių rezultatų. Siekiant paskatinti inovatyvumą plėtojant informacinę visuomenę, ES valstybės iki 2010 m. yra kviečiamos padidinti investicijas į informacinės visuomenės plėtros mokslinius tyrimus ir inovacijas iki 80 procentų bei orientuoti šiuos tyrimus į žinių ekonomiką, informacinės visuomenės plėtrą inicijuojant FP7 programą, kuri sudaryta iš trijų viena kitą papildančių programų: „Bendradarbiavimo“, „Pajėgumų“ (inovacijų verslumo) ir „Žmonių“ (kompetencijos) (6 lentelė).

6 lentelė. FP7 programa, sudaryta iš „Bendradarbiavimo“, „Pajėgumų“ ir „Žmonių“ programų

ES FP7 PROGRAMOS			Šalių narių iniciatyvos
„Bendradarbiavimo“ programa	„Pajėgumų“ programa	„Žmonių“ programa	„Pajėgumų“ programa
Užtikrintas SVV dalyvavimas	Padvigubintas SVV priemonių biudžetas	SVV skirta schema	Tyrimus atliekančios MVI
Tyrimus atliekančios MVI	Tyrimus užsakančios MVI	Dažniausiai tyrimus atliekančios MVI	Tyrimus atliekančios MVI
10 temų	Temos nenurodytos	Pramonės-universitetų ryšiai	Orientuoti į rinką, temos nenurodytos

FP7 „Bendradarbiavimo programa“ apima 10 prioritetinių technologinių krypčių:

- 1) Sveikata;
- 2) Maistas, žemės ūkis ir biotechnologijos;
- 3) Informacijos ir ryšių technologijos;
- 4) Nanomokslai, nanotechnologijos, medžiagų ir naujos gamybos technologijos;
- 5) Energetika;
- 6) Aplinka (įskaitant klimato kaitą);
- 7) Transportas (įskaitant aeronautiką);
- 8) Socialiniai ir ekonomikos mokslai ir humanitariniai mokslai;
- 9) Saugumas;
- 10) Erdvės (kosmoso) tyrimai.

Pagrindinės FP7 programos gairės informacinės visuomenės plėtros srityje:

- 1) Naujų partnerystės formų tarp įvairių partnerių įgyvendinimas, siekiant strategiškai orientuoti tyrimų veiklą per 10 Europos informacinės visuomenės technologinių platformų, kad būtų pasiekta glaudesnė MTEP nacionalinių ir Europos Komisijos (toliau – EK) programų koordinacija.
- 2) IRT standartizacijos politikos peržiūra.
- 3) Prieškomercinių inovacijų viešųjų pirkimų politika ES mastu, siekiant skatinti tyrimus ir inovacijas IRT sektoriuje. Tai gali suteikti radikalių inovacijų visos ES mastu.
- 4) Identifikuoti naujausias tendencijas ir paruošti reikalingas politines priemones.
- 5) 2006-2007 m. EK priims naują FP7 programą, kurioje IRT yra viena iš pagrindinių tematinų krypčių.

Informacinės visuomenės technologijų konsultacinės grupės 2006 m. ataskaitoje „Europos ateities formavimas naudojant IRT“ įvertinta esama padėtis ir tendencijos plėtojant informacinę visuomenę bei žinių ekonomiką [72]. Minėtoje ataskaitoje nurodoma, kad naujos kartos IRT tyrimų plėtra reikalauja naujų tyrimų krypčių, orientuotų į konverguojančių technologijų perspektyvą, naujus verslo modelius. Turi būti aiškiai suvokiama, kokie visuomenės poreikiai bus patenkinti investuojant į vieną ar kitą tyrimų kryptį, kurios turi būti aiškiai pagrįstos technologijų ir rinkos tendencijomis, visuomenės poreikiu ir bendru efektu, kurį gaus visuomenė iš tokios tyrimo veiklos. Šiuo aspektu galima išskirti šias inovatyvumo kryptis ES [31]:

- 1) Kompleksiškumas ir sistemiškumas. Informacinės visuomenės technologijų tyrimai turi būti orientuoti į augančią skirtingų technologijų sąveiką. Technologijos darosi vis kompleksiškesnės, apima daug komponentų, prietaisų, infrastruktūrų ir paslaugų.

2) Tarpdiscipliniškumas ir bendrojo efekto siekimas. Akcentuojamas iki šiol buvęs siauras požiūris į IRT produktų kūrimą, ateities tyrimai turi būti orientuoti į gretutinių disciplinų jungimąsi. Tai skatins IRT srities inovacijų kūrimą, technologijų konvergenciją.

3) Atviras ir glaudus bendravimas su vartotojais. Tai – vienas iš inovacijos šaltinių.

4) Vartotojo pusės stiprinimas (paslaugos ir turinys). Augant infrastruktūros galimybėms, vis daugiau produktų bus kuriama orientuojantis į paslaugų ir turinio panaudojimą.

5) Orientacija į vertės grandines ir ekosistemą. Rinka sudėtingėja ir tampa vis kompleksiškesnė, kaip ir technologijos bei produktai. Todėl sėkmingam IRT tyrimo rezultatų panaudojimui reikalingos ne tik inovatyvios technologijos, bet ir inovatyvūs verslo modeliai.

Šiems tikslams 2007-2013 m. realizuoti bus panaudoti ES IRT politikos realizavimo instrumentai:

- FP7 programos „IRT tematinė kryptis ir IRT infrastruktūra“
- ES konkurencijos ir inovacijų (KIP) programos „IRT politikos paramos programa“.

Abu papildantys vienas kitą finansiniai instrumentai skirti vienam politiniam tikslui – skatinti ES sukurti modernią IRT infrastruktūrą ir efektyviai ja naudotis [73].

Vienas iš Lisabonos strategijos uždavinių – kad iki 2010 m. MTEP ES pasiektų 3 proc. nuo BVP. Apie 2/3 šių investicijų sudarytų verslo lėšos. Tam, kad skatintų verslo investicijas į MTEP veiklą, EK pasiūlė naują politinį instrumentą – technologines platformas [64].

Technologinės platformos turėtų tarnauti kaip instrumentas, formuluojantis strateginius tam tikrų tyrimų krypčių tikslus ir spręsti krypties plėtros problemas, apjungdamas viešąsias ir verslo lėšas. Pagrindiniai MTEP finansiniai šaltiniai turėtų būti technologinėje platformoje dalyvaujančių verslo įmonių lėšos, tačiau spręsti bendras mokslinių tyrimų problemas bus naudojami instrumentai, kuriuose bus jungiamos viešosios ir verslo lėšos. Technologinės platformos nėra valstybinio ir viešojo finansavimo objektas. Komisija aiškiai įvardijo, kad viešas interesas technologinėse platformose yra veikos inicijavimas, tačiau pats verslas ir kiti partneriai turi būti suinteresuoti sėkminga platformų veikla ir todėl investuoti lėšas. Kitaip tariant, technologinės platformos yra EK instrumentas, siekiantis MTEP veiklos finansavimo augimo verslo lėšomis, o ne atvirkščiai. Lietuvoje kuriama daugybė technologinių platformų būtent siekiant gauti finansavimą iš valstybės viešųjų lėšų.

EK kartu su nacionalinėmis administracijomis siekia perimti geriausią pasaulio patirtį ir skatinti konkurencingumo augimą Europoje, apjungiant viešas ir privataus verslo lėšas, numatant naujus instrumentus:

- jungtines technologines iniciatyvas (toliau – JTI) – finansinį instrumentą, realizuojantį technologinių platformų strateginius tikslus ir uždavinius;
- prieškomerciniai viešieji pirkimai MTEP veiklai ir inovacijoms svarbioms Europos ar

nacionaliniu mastu. Šiuo instrumentu siekiama sumažinti inovacijų riziką, efektyviau išnaudoti ES ir nacionalinių biudžetų inovacijų plėtros lėšas ir didinti ekonomikos konkurencingumą [40, 42].

– JTI bus finansuojamos kaip specializuoti FP7 programos projektų kvietimai.

Rengiantis ES Regionų komiteto pateiktomis rekomendacijomis naujam 2007-2013 m. ES paramos laikotarpiui, vykdoma ES sanglaudos politikos reforma, kuria siekiama supaprastinti struktūrinių fondų teisinį reglamentavimą, jų programavimą ir įgyvendinimą bei didinti šios paramos efektyvumą. ES struktūriniai fondai – tai ES struktūrinės politikos, kuria siekiama mažinti ekonominius ir socialinius išsivystymo skirtumus tarp ES valstybių narių, finansiniai instrumentai. Taip pat yra įteisinama nauja programavimo struktūra – ES struktūrinės paramos prioritetų nustatymas bei programinių dokumentų rengimas susidedantis iš trijų etapų [51]:

1) Europos Komisija parengia ir ES Taryba patvirtina Bendrijos sanglaudos politikos strategines gaires, kuriose atsižvelgiant į ES prioritetus Europos Komisija 2006 m. liepos mėn. paskelbė Gairių projektą, kuris turėtų būti patvirtintas Europos vadovų tarybos sprendimu.

2) Atsižvelgdamos į Bendrijos gairėse nustatytus prioritetus, šalys narės rengia nacionalines strategijas, kuriose nustatomi nacionaliniai plėtros prioritetai.

3) Nacionalinių strategijų pagrindu rengiamos sektorinės arba regioninės veiksmų programos.

Lietuvos galimų inovatyvių prioritetinių informacinės visuomenės plėtros krypčių vertinimas atliktas taip pat remiantis ES institucijų informacija, pateikta Komisijos komunikate Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „i2010 – pirmoji metinė ataskaita apie Europos informacinę visuomenę“ [39] ir atsižvelgiant į Lietuvos situaciją, o pagrindiniai finansavimo šaltiniai turėtų būti ES paramos fondai.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos institucijos aktyviai rengiasi naujam ES paramos panaudojimo laikotarpiui. Jau parengta Lietuvos 2007-2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija (toliau vadinama – ES paramos panaudojimo strategija), pagal kurią Lietuvai bus skiriama ES struktūrinių fondų ir ES sanglaudos fondo parama. Šioje strategijoje numatyti trys ES struktūrinės paramos panaudojimo prioritetai: žinių visuomenė, konkurencinga ekonomika bei gyvenimo kokybė ir sanglauda. Informacinė visuomenė šioje strategijoje išskiriama ir kaip atskiras Ekonomikos augimo veiksmų programos prioritetas „Informacinė visuomenė visiems“, ir kaip vienas iš keturių horizontalių nacionalinės strategijos įgyvendinimo prioritetų.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau vadinama – IVPK) buvo atsakingas už veiksmų programos „Ekonomikos augimas“ prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ dokumentų parengimą. Finansų ministro įsakymu sudaryta darbo grupė „Informacinė visuomenė visiems“, vadovaujama IVPK direktoriaus ir jungianti daugiau kaip dvidešimt tiek valstybės institucijų, tiek suinteresuotų įstaigų, asociacijų ir kitų bendriesiems

interesams atstovaujančių organizacijų atstovų, parengė inovatyvių prioritetinių krypčių aprašymus, kuriais remiantis bus skiriama ES parama informacinės visuomenės plėtrai 2007-2013 metais [30]. Šis dokumentas ir bus teisinis pagrindas paraiškų projektams, pretenduojantiems į ES fondo paramą rengimui.

Įgyvendinant prioritetą „Informacinė visuomenė visiems“, iš esmės planuojama tęsti 2004-2006 m. programavimo laikotarpiu pradėtus inovatyvius informacinės visuomenės plėtros darbus, o jiems įgyvendinti numatoma skirti apie 4 proc. bendros Lietuvai numatytos struktūrinių fondų paramos (t.y. daugiau kaip 800 mln. Lt Europos regioninės plėtros fondo lėšų).

2.2. Išvados

1. Išanalizavus inovatyvių intervencinių krypčių plėtojant informacinę visuomenę ES tendencijas, išskirtinos veiklos, labiausiai atitinkančios nacionalinius poreikius:

- skirtos diegti elektronines viešojo administravimo paslaugas tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmenimis;
- skirtos sveikatos apsaugos paslaugų teikimui nuotoliniu būdu, informacijos prieinamumui bei jos dalijimuisi tarp gydymo įstaigų, jos saugumui, prevencinių ir konsultacinių paslaugų perkėlimui į elektroninę terpę;
- kuriančios mokymosi turinio kūrimo ir pateikimo besimokantiesiems sistemą; viešai pasiekiamos mokymo turinio saugyklos, elektroninių mokymosi priemonių kūrimas;
- skirtos plėtoti elektronines pirkimų sistemas, kurti interaktyvias elektroninių viešųjų pirkimų paslaugas;
- skirtos kurti sandorių sudarymo internetu priemones, virtualius verslo informavimo ir konsultavimo centrus, daugialypę programinę (tarp jų atviro kodo) ir techninę terpę;
- skirtos kurti pilietinės nuomonės įvairiais valstybiniais/regioniniais klausimais reiškimo, informacijos gyventojams apie valdžios sprendimus skleidimo, pastabų rengiamiems teisės aktams teikimo, diskusijų ir keitimosi nuomonėmis, balsavimo elektronines priemones;
- skirtos kurti visatekstes duomenų bazes ir interaktyvias daugialypės terpės paslaugas duomenų ir objektų, sukauptų valstybiniuose ir kituose archyvuose, muziejuose ir bibliotekose, pagrindu, plėtoti turinio valdymo ir paieškos sistemas, integruoti jas internete; užtikrinti lietuvių kalbos išsaugojimą ir vartojimą visose viešojo valstybės gyvenimo srityse;
- skirtos kurti skaitmeninių mokslo tyrimų duomenų sistemas, sudarant nutolusios prieigos ir paieškos galimybes;
- plėtojančios intelektualias valdymo sistemas transporto, civilinės saugos, geodezijos, inžinerinių komunikacijų bei aplinkos srityse, sukuriant elektronines paslaugas gyventojams ar

verslui;

- kuriančios turinio sprendimus, kurie skatintų skaitmeninės televizijos plėtrą Lietuvoje;
- skirtos sukurti visą šalių apimančią ir visiems prieinamą plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą;
- skirtos integruoti valstybės institucijų IS ir registrus, pasiekti, diegiant bendrą standartizuotą duomenų apsikeitimo modelį bei atvirus standartus;
- skirtos asmenų identifikavimo informacinėse sistemose, elektroninių dokumentų autentiškumo ir integralumo patvirtinimo priemonių kūrimui;
- elektroninių ryšių ir IS apsaugos, autorių teisių apsaugos, rizikos valdymo, incidentų kontrolės, apsaugos nuo nepageidaujamo/žalingo interneto turinio priemonės.

2. Projektai, vykdomi pagal šias veiklas, galėtų būti finansuojami iš Europos Bendrijų programų bei iš struktūrinių fondų, o taip pat remiant viešajam sektoriui ir privačiam verslui.

3. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR ES TEISĖS AKTŲ, ĮTAKOJANČIŲ INOVATYVIUS PROCESUS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS SRITYJE, ANALIZĖ

3.1. ES teisės aktų, įtakojančių inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, analizė

Inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje įtakojančius ES teisės aktus galima sąlyginai suskirstyti į [66]:

1. Strateginius (šiuo metu yra ne mažiau 10 aktualių šios srities ES teisės aktų, kurie nustato ir/ar siekia įgyvendinti);
2. Politinius – deklaratinius (šiuo metu yra ne mažiau 9 aktualūs šios srities ES teisės aktai).

3.1.1. Strateginiai ES teisės aktai, įtakojančys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje

Pagrindinius ES vystymosi tikslus iki 2010 m. numato Lisabonos strategija. Lietuvoje ji įgyvendinama Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270 [23].

Kiti šiame darbe nagrinėjami ES inovacijų strategiją nustatantys ir įgyvendinantys teisės aktai skirti atskirų Lisabonos strategijos sričių įgyvendinimui ir iš esmės nėra savarankiški. Remiantis minėtais ES teisės aktais pati ES vykdo inovacijų plėtros politiką (finansuojamą iš Bendrijos biudžeto ir/ar per Bendrijos programas), ir teikia rekomendacijas dėl nacionalinės politikos krypčių (bet ne konkrečių priemonių). Nei strateginiai, nei politiniai-deklaratiniai dokumentai ES šalims narėms nėra formaliai įpareigojantys ir privalomi, bet yra rekomendacinio pobūdžio. Reikia pažymėti, kad visi darbe analizuoti ES teisės aktai, įtakojančys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje, yra formaliai įgyvendinti Lietuvos teisinėje sistemoje.

Komisijos 2000 m. balandžio 23-24 d. patvirtinta **Lisabonos strategija**. Pagrindiniai Lisabonos strategijos tikslai:

- 1) Pasiiekti žiniomis grįstą ekonomiką ir visuomenę, vykdant „geresnę“ informacinės visuomenės politiką ir vykdant tyrimus.
- 2) Inicijuoti struktūrinius inovacijų ir konkurencijos procesus Bendroje rinkoje, modernizuoti Europos socialinį modelį, vystyti žmoniškąjį kapitalą ir įveikti socialinę atskirtį.

3) Išlaikyti gyvybingą ekonomikos perspektyvą ir priimtina augimo perspektyvą pritaikant makroekonomikos politiką.

Pagrindiniams Lisabonos strategijos tikslams pasiekti numatyti šie uždaviniai, susiję su inovatyvumu informacinės visuomenės plėtros srityje:

1) Sukurti Europos tyrimų ir inovacijų erdvę, realizuojama: sukuriant tinkamus mechanizmus nacionaliniams ir jungtiniams projektams vykdyti, remiantis savanoriška iniciatyva, kad būtų geriausiai išnaudotas tyrimų vykdymo potencialas Šalyse narėse; tobulinant privačių investicijų į mokslinių tyrimų aplinką, panaudojant mokesčių politikos, rizikos kapitalo ir Europos Investicijų Banko potencialą; skatinant skaidrius koordinavimo ir vertinimo nacionalinių mokslinių tyrimų metodus ir vystymo politikas; aprūpinant plačiajuosčiu internetu mokslinių tyrimų institucijas, bibliotekas, mokyklas ir universitetus; pašalinant mokslininkų mobilumo kliūtis Europoje; užtikrinant bendrijos patentų ir naudingų modelių prieinamą, paprastumą, pigumą ir bendrą apsaugą.

2) Sukurti palankią aplinką inotyviam verslui pradėti ir vystyti, ypač smulkiam ir vidutiniam, realizuojama: įvertinant laiko ir investicijų poreikius kompanijų steigimui, rizikos kapitalo poreikį, verslo ir mokslo absolventų kiekį ir mokymosi galimybes; pristatant pranešimą apie verslą, inovacijas ir atvirą Europą kartu su daugianacionaline programa įmonėms ir verslininkams; sukuriant teisinę tvarką skatinančią mažų įmonių kūrimą ir vystymąsi; peržiūrint Europos Investicijų Banko ir Europos Investicinių fondų finansinių instrumentų panaudojimą finansuojant verslo inovacijas, mokslinius tyrimus ir mažų kompanijų rėmimą bei rizikos kapitalo formavimą.

3) Švietimas žinių visuomenėje, realizuojama: didinant investavimą į žmogiškus resursus; sumažinant 18-24 metų asmenų skaičių, turinčių tik vidurinį išsilavinimą ir nesimokančių toliau; kompiuterizuojant ir įjungiant į interneto tinklą mokymosi institucijas, taip skatinant jų tarpusavio bendradarbiavimą; nustatant esminius gebėjimus vystomus vykdant visą gyvenimą trunkantį mokymąsi; nustatant priemones studentų, mokytojų, tyrėjų ir kitų švietėjų mobilumo skatinimui, išnaudojant Bendrijos programas; sukuriant bendrą Europos gyvenimo aprašymo standartą, kuris būtų naudojamas savanoriškai.

Lisabonos strategija buvo peržiūreta Komisijos 2005 m. vasario 9 d. ir 2005 m. liepos 20 d. pranešimu „Apie Socialinės politikos darbotvarkę, atsižvelgiant į šiuos pokyčius“ [40], atsižvelgiant į ekonominę socialinio vystymosi reikšmę, šalinant socialinę atskirtį, didinant užimtumą, sudarant lygias veiklos galimybes ir mažinant socialinius netolygumus tarp skirtingų regionų. Siekiant įgyvendinti minėtus tikslus, priemonės suskirstytos į šias grupes:

1) Inovacijų ir mokslo plėtra.

2) Europos investicinio įvaizdžio vystymas.

3) Darbo vietų kūrimas.

„Inovacijų ir mokslo plėtra“ priemonės tikslus turi padėti pasiekti šios priemonės:

– Teisinis reguliavimas ir finansavimas.

– Europos Bendrijos 7-osios bendrosios mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir demonstravimo veiklos programos pristatymas.

– „i2010 – Europos informacinė visuomenė augimui ir užimtumui skatinti“ programa.

– Tarp europinio mokslinių tyrimų tinklo finansavimas.

– Ekologijos ir energetikos technologijų skatinimas.

– Bendrijos patentų sistemos reforma.

2005 m. balandžio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu patvirtinta **„Konkurencingumo ir inovacijų programa (2007-2013)“** [48]. Ši programa sieks Bendrų Bendrosios programos tikslų įgyvendinant specialiąsias programas: „Verslininkystės ir inovacijų programą“, „IRT politikos rėmimo programą“ ir programą „Pažangi energetika Europai“. Šios programos tikslai:

1) Skatinti įmonių, ypač mažųjų ir vidutinių įmonių konkurencingumą.

2) Skatinti naujoves ir ekologines naujoves.

3) Paspirtinti konkurencingos, inovacinės ir visa apimančios informacinės visuomenės kūrimą.

4) Skatinti energijos efektyvumą ir naujų bei atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą visuose sektoriuose, įskaitant transporto sektorių.

Programos tikslai įgyvendinami:

1) Mažoms ir vidutinėms įmonėms taikomos Bendrijos finansinės priemonės.

2) Tinklais, sujungiančiais suinteresuotus asmenis.

3) Bandomaisiais projektais, pateikimo į rinką pirmąjį kartą projektais ir kitomis priemonėmis, skirtomis paremti naujovių skatinimą.

4) Politikos analizavimu, kūrimu ir derinimu su programose dalyvaujančiomis šalimis.

5) Dalijantis informacija.

6) Remiant bendrųjų valstybių narių arba regionų veiksmus.

7) Pirkimais, remiantis išsamiais bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis parengtomis techninėmis specifikacijomis.

8) Nacionalinių ir regioninių institucijų poriniai veiksmais.

2002 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu patvirtinta **„Europos**

Bendrijos 6-osios bendrosios mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir demonstravimo veiklos programa“ [47]. Ši Programa numato šias vystymo sritis:

- 1) Bendrijos mokslinių tyrimų integravimas ir stiprinimas – siekiama mokslinių tyrimų veiklą apjungti Europos lygiu.
- 2) Europos mokslinių tyrimų srities formavimas – siekiama skatinanti technologines naujoves, naudojimąsi mokslinių tyrimų rezultatais, technologijų ir žinių perdavimą bei technologijų verslo įkūrimą Bendrijoje ir visuose jos regionuose.
- 3) Europos mokslinių tyrimų srities pagrindų stiprinimas – siekiama koordinuoti, stiprinti nuoseklią tyrimų ir taikomosios veiklos politikos plėtrą Europoje.

2005 m. birželio 1 d. Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „**i2010 – Europos informacinė visuomenė augimui ir užimtumui skatinti**“ [38]. Šio Komunikato tikslas – pateikti naują strateginę programą, nustatančią plačias politikos kryptis. Ji skirta skatinti atvirą ir konkurencingą skaitmeninę ekonomiką ir pabrėžia svarbiausią IRT vaidmenį integracijai ir gyvenimo kokybei. Vadovaujantis šia programa pagrindiniu atnaujintos Lisabonos partnerystės, skatinant ekonomikos augimą ir kuriant darbo vietas, elementu bus padedama kurti integruotą informacinės visuomenės bei garso ir vaizdo informacinių priemonių politikos metodą.

Šio Komunikato uždaviniai:

- 1) Bendros Europos informacinės erdvės, kuri skatintų atvirą ir konkurencingą informacinės visuomenės ir žiniasklaidos vidaus rinką, sukūrimas.
- 2) Inovacijų ir investicijų IRT srityje didinimas, siekiant ekonomikos augimo ir daugiau bei geresnių darbo vietų.
- 3) Integruotos Europos informacinės visuomenės, kuri skatintų ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą, atitinkantį darnų vystymąsi ir teikiant pirmenybę geresnėms viešosioms paslaugoms ir gyvenimo kokybei.

Europos Komisijos komunikatas „**Dėl tyrimų ir inovacijų – Investavimas į augimą ir užimtumą: bendras požiūris**“ [37]. Šis Komunikatas numato priemones, susijusias su moksliniais tyrimais ir inovacijomis bei Lisabonos strategijos tikslams pasiekti. Minėtos priemonės yra suskirstytos į šiuos skyrius:

- 1) ES tyrimų ir inovacijų politika, sudaro: naujų technologijų teisinio reguliavimo gerinimas, valstybių narių finansinės pagalbos tyrimams ir inovacijoms perskirstymas, intelektinės nuosavybės naudojimo efektyvumas, bendra patraukli ir vieninga tyrimų rinka, viešųjų pirkimų lėšų naudojimas inovacijoms ir tyrimams skatinti, geresnė ir platesnė mokesčių skatinimo sistema.

2) ES tyrimų ir inovacijų finansavimas, sudaro: viešų ir privačių lėšų sutelkimas prioritetinių technologijų vystymui, Europos struktūrinių fondų paramos teikimas, finansinės paramos gerinimo smulkiam ir vidutiniam verslui finansavimas, nacionalinių ir kitų programų apjungimas tyrimų ir inovacijų srityje.

3) ES tyrimų ir inovacijų verslas, sudaro: mokslo ir verslo bendradarbiavimo aktyvinimas, moksliai inkubatoriai, parkai ir klasteriai, verslo iniciatyva tyrimams ir inovacijoms stimuliuoti, inovacijų valdymas, paslaugos inovacijos potencialui kurti, Europos tyrimų ir inovacijų stebėjimo ir skleidimo sistemos įsteigimas.

4) Tyrimų ir inovacijų politikų tobulinimas, sudaro: nacionalinių reformų prioritetai - tyrimai ir inovacijos, politikos tyrimo instrumentų tobulinimas, mokslo ir bendradarbiavimo politikos rėmimas.

2005 m. balandžio 6 d. Europos Komisijos komunikatas „**Dėl Europos tyrimų erdvės vystymo**“ [35]. Šio Komunikato tikslas – numatyti priemones Lisabonos strategijos tikslams, susijusiems su tyrimų ir inovacijų tobulinimu bei pateikti pagrindinius 7-osios bendrosios programos tikslus.

Priemonės Lisabonos strategijos tikslams pasiekti:

- Struktūriniai ir sanglaudos fondai.
- Gebėjimų ir inovacijų programos.
- Naujos kartos mokslo ir mokymo programos.
- Tarp europinis tyrimų tinkas.
- Naujas žemės ūkio fondas žemės ūkiui vystyti.

7-osios bendrosios programos tikslai:

- Bendradarbiavimas tarp universitetų, tyrimo institucijų, verslo subjektų;
- Pažangos, kūrybos skatinimas ir individualios iniciatyvos skatinimas;
- Tyrėjų mobilumo ir kompetencijos vystymas;
- Europos tyrimų ir inovacijų gebėjimų gerinimas.

2003 m. vasario 10 d. Europos Komisijos komunikatas „**Dėl investavimo į mokslo ir mokymo veiksmingumą – privaloma Europai**“ [36]. Šio Komunikato tikslas – pateikti Europos Komisijos poziciją ir rekomendacijas dėl investavimo į mokslą ir tyrimus. Šis Komunikatas numato šias rekomendacijas:

- Nustatyti efektyvaus investavimo žmonių mokymus ribas.
- Apsibrėžti siekiamus tikslus mokslo ir tyrimų srityje.
- Nustatyti investavimo į mokslą ir tyrimus prioritetus ir mechanizmus.

- Siekti tikslo – mokytis visą gyvenimą.

Europos Parlamento rekomendacija „**Dėl švietimo ir technologijos – Rekomendacijos ateities Europos bendrijos politikos palaikymui**“ [49]. Ši Rekomendacija numato šias rekomendacijas valstybių narių švietimo ir technologijų politikai vystyti:

- 1) Numatyti tyrimų prioritetus.
- 2) Stiprinti mokslo ir tyrimų srities prestižą.
- 3) Skatinti ateities tyrimų planavimą.
- 4) Siekti vieningos Europos rinkos sukūrimo.
- 5) Padaryti Europą patrauklią moksliniams tyrimams vystyti.
- 6) Sukurti efektyvią tyrimų finansavimo strategiją.
- 7) Kurti tyrimo centrus.
- 8) Siekti išlaikyti nacionalinį finansavimą tyrimams ir švietimui.
- 9) Skatinti informacinių technologijų plitimą.
- 10) Investuoti į žmonių švietimą.
- 11) Skatinti smukių ir vidutinių įmonių steigimą moksliniams tyrimams vykdyti.

3.1.2. Politiniai – deklaratiniai ES teisės aktai, įtakoiantys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje

1973 m. spalio 5 d. pasirašyta **Europos patentų išdavimo konvencija (Europos patentų konvencija)**, persvarstyta 2000 m. lapkričio 29 d. Miunchene [50]. Ši Konvencija reglamentuoja Bendro Europos patento išdavimo tvarką ir sąlygas Europos Sąjungoje. Svarbiausios Konvencijos nuostatos, susijusios su inovatyvumu informacinės visuomenės plėtros srityje, yra susitarimas sukurti bendrą Susitariančiųjų Valstybių teisės sistemą, taikomą išradimų patentų išdavimui.

2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2004/48/EB „**Dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo**“ [45] nustato priemones, procedūras ir gynybos būdus užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių gynimą. Ši direktyva reglamentuoja visos intelektinės nuosavybės rūšių apsaugą ES.

2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB „**Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo**“ [43]. Ši Direktyva yra susijusi su teisine autorių ir gretutinių teisių, ypač atsižvelgiant į informacinę visuomenę, apsauga vidaus rinkoje.

1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 1999/93/EB „**Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos**“ [44]. Šia Direktyva siekiama palengvinti elektroninių parašų naudojimą ir prisidėti, siekiant jų teisinio pripažinimo. Ji nustato elektroninių parašų ir tam tikrų sertifikavimo paslaugų teisinio reguliavimo sistemas, kad būtų užtikrintas tinkamas vidaus rinkos funkcionavimas. Ji nereglamentuoja su sutarčių sudarymu ir galiojimu arba kitomis teisinėmis prievolėmis susijusių aspektų, jeigu esama nacionalinės arba Bendrijos teisės nustatytų formos reikalavimų, ir neturi įtakos taisyklėms bei apribojimams, nustatytiems nacionaliniuose arba Bendrijos teisės aktuose, reglamentuojančiuose dokumentų naudojimą.

2002 m. gegužės mėnesio Nacionalinės IRT direktorių susitikimo darbo grupės Techninė ataskaita „**Prieškomerciniai pirkimai skatinantys inovacijas: trūkstama grandis inovacijų cikle**“ [72]. Prieškomerciniai pirkimai yra svarbus veiksnys, skatinantis naujoves MTEP ir inovacijas versle. Tokie pirkimai gali būti atliekami vadovaujantis Pasaulio prekybos organizacijos sutartimi bei naująja ES 2004 m. viešųjų pirkimų direktyva.

ES teisės aktai, reglamentuojantys viešuosius pirkimus:

2005 m. rugsėjo 7 d. Komisijos reglamentas 1564/2005/EB, nustatantis standartines formas, naudojamas skelbiant su viešųjų pirkimų procedūromis susijusius pranešimus pagal Europos Parlamento ir tarybos direktyvas 2004/17/EB ir 2004/18/EB [41].

2005 m. gruodžio 19 d. Komisijos Reglamentas 2083/2005/EB, iš dalies keičiantis Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų 2004/17/EB ir 2004/18/EB nuostatas dėl ribų, taikomų viešojo pirkimo sutarčių tvarkai [42].

2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 1888/2005/EB, iš dalies keičiantis Reglamentą 1059/2003/EB dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo, į Europos Sąjungą įstojus Čekijai, Estijai, Kiprui, Latvijai, Lietuvai, Vengrijai, Maltai, Lenkijai, Slovėnijai ir Slovakijai [46].

Išvardinti teisės aktai reglamentuoja viešųjų pirkimų procedūras elektorinėje erdvėje. Šie teisės aktai nustato galimybę automatizuoti visą pirkimų procesą nuo skirtingų dokumentų rengimo iki nugalėtojo skelbimo.

3.2. Lietuvos Respublikos teisės aktų, įtakančių inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, analizė

Lietuvos Respublikos teisės aktų, įtakančių inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros

srityje, analizė atlikta remiantis prielaidomis [66] bei darbo autorės atliktu tyrimu.

Atliktoje analizėje apžvelgtas inovatyvių procesų informacinės visuomenės plėtros srityje teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje.

Darbe analizuojami teisės aktai atrinkti remiantis jų tiksline teisinių santykių reguliavimo paskirtimi. Analizei atrinkti teisės aktai įtakoja inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje tiesiogiai (yra betarpiškai susiję) arba netiesiogiai (reglamentuoja svarbias, su inovacijomis arba informacinės visuomenės plėtra susijusias sritis). Detaliau nagrinėjami tie teisės aktai, kurie betarpiškai reguliuoja inovatyvius procesus, kiti teisės aktai yra tik trumpai komentuojami.

Inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje reglamentuojančių teisės aktų analizės tyrimas atliktas remiantis tokiais kriterijais:

- papildomų reikalavimų (kliuvinių) paieška;
- inovacijų valstybinio rėmimo reglamentavimo analize;
- inovacijų teisinės apsaugos analize;
- inovacijų plėtros nacionalinės strategijos identifikavimu ir analize.

Tyrimo metu buvo apklaustos 35 įmonės ir organizacijos, dalyvaujančios ES FP6 programos projektuose (1 priedas). Respondentams buvo pateikta anketa (2 priedas), kurioje buvo prašoma pareikšti nuomonę apie teisės aktų svarbą inovatyvumo procesams informacinės visuomenės plėtros srityje. Minėti teisės aktai pagal jų tikslinę paskirtį buvo suskirstyti į 3 grupes:

- teisės aktai, reglamentuojantys inovacijų politiką ir vystymo strategiją;
- teisės aktai, įgyvendinantys inovacijų plėtros strategiją;
- teisės aktai, įtakoiantys inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje.

Remiantis tyrimo metu gautų atsakymų rezultatais buvo išskirti analizuotini teisės aktai, pagal anksčiau paminėtus kriterijus.

3.2.1. Teisės aktai, reglamentuojantys inovacijų politiką ir vystymo strategiją informacinės visuomenės plėtros srityje

Šiuo metu inovacijų politiką ir vystymo strategiją informacinės visuomenės plėtros srityje Lietuvoje reglamentuoja Valstybės ilgalaikės raidos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 [11], Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 [16], Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. Nr. 625 nutarimu [22] ir Ilgalaikė mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1646 [19].

Valstybės ilgalaikės raidos strategiją tvirtinančiame nutarime įvardijama, jog valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai šalies gerovei, ir kad valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą atsižvelgdamas į ES Lisabonos viršūnių tarybos išvadas. Šiame nutarime taip pat siūloma Vyriausybei peržiūrėti patvirtintas nacionalines strategijas ir programas, parengti naujas strategijai įgyvendinti reikalingas programas bei koncepcijas ir suderinti jas tarpusavyje atsižvelgiant į ES Lisabonos viršūnių tarybos išvadas. Valstybės ilgalaikės raidos strategijos įvade, remiantis Lisabonos ES viršūnių tarybos išvadomis, nurodoma, kad iki 2010 m. ES ekonomika turi tapti dinamiškiausia, konkurencingiausia, pagrįsta žiniomis, taip pat turi būti pasiektas visuotinis užimtumas. Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje nurodomas pagrindinis tikslas – sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika. Valstybės ilgalaikėje raidos strategijoje numatoma sukurti žiniomis pagrįstą ekonomiką, veiksmingą nacionalinę inovacijų sistemą, garantuojančią palankias sąlygas mokslo ir gamybos integracijai, naujų technologijų bei veiklos metodų kūrimui ir sklaidai bei skatinti inovacijų ir informacinių technologijų naudojimą, plėtojant smulkų ir vidutinį verslą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. 670 „Dėl Lisabonos strategijos įgyvendinimo ir koordinavimo Lietuvoje“ pavedė Ūkio ministerijai koordinuoti Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos rengimą ir įgyvendinimą atsižvelgiant į Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikę strategiją. **Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje** numatyta pasiekti, kad per artimiausius 10-15 metų mokslo ir technologijų plėtrai būtų teikiama išskirtinė reikšmė plėtojant šalies ekonomiką, kad šalies visuomenė gautų kuo didesnę naudą iš mokslinių tyrimų ir inovacinės veiklos ir kad riboti tos srities ištekliai būtų panaudoti optimaliai bei, kad per artimiausią dešimtmetį mokslo ir gamybos sąveikos sistema funkcionuotų pagal šiuolaikinį inovacijų modelį, inovacijų skatinimas taptų ilgalaikiu ir kryptingu, būtų įgyvendinamas aukščiausiu vyriausybinio lygmeniu. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje taip pat numatytas Mokslo ir technologijų parkų steigimas bei plėtra.

Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija yra šešerių metų trukmės planavimo dokumentas, kuriame išdėstyti svarbiausi valstybės siekiai, užtikrinantys informacijos visuomenės plėtrą Lietuvoje: apibrėžta valstybės vizija, prioritetinės kryptys, nustatyti tikslai, taip pat numatytas įgyvendinimo ir stebėsenos modelis. Ši Strategija parengta atsižvelgiant į Europos Bendrijos užsibrėžtus tikslus, įtvirtintus Europos Tarybos 2000 metais priimtoje Lisabonos strategijoje – sukurti Europoje konkurencingą žinių ekonomiką.

Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija orientuota į keletą prioritetų – Gyventojų kompetencija ir socialinė sanglauda, kuriuo siekiama sudaryti sąlygas mūsų šalies gyventojams įgyti žinias ir įgūdžius, taikant informacijos ir ryšių technologijas; Viešojo administravimo modernizavimas panaudojant informacijos ir ryšio technologijas. Šiuo prioritetu siekiama diegti informacines technologijas viešojo administravimo srityje, kuriant elektroninę valdžią, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą, plėtojant elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, užtikrinant elektroninės demokratijos kūrimąsi ir pan.; prioritetas – Žinių ekonomika –skirtas skatinti žiniomis, inovacijomis, mokslo pasiekimais, informacinėmis technologijomis grindžiamos ekonomikos plėtrą. Šiuo aspektu svarbi tampa kvalifikuota darbo jėga, todėl daugelis šalių orientuojasi į savo švietimo sistemos nuolatinį tobulinimą. Taip pat būtina užtikrinti palankią aplinką mokslo ir verslo bendradarbiavimui, inovacijų diegimui versle; Informacinės technologijos suteikia naujas galimybes skleisti informaciją apie kultūrą, skatina modernias kultūros ir meno iniciatyvas, todėl Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba – ketvirtasis prioritetas. Taip pat Vyriausybė patvirtino Informacinės visuomenės plėtros koordinavimo metodikos pakeitimą, kuriuo siekiama apibrėžti Informacinės visuomenės plėtros Lietuvoje planavimo principus, užtikrinti Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos įgyvendinimą rengiant trumpalaikes informacinės visuomenės plėtros programas, kuriose būtų numatyti konkretūs uždaviniai ir siekiami rezultatai. Rengiamos programos turi būti orientuotos į trejų metų laikotarpį.

Ilgalaikė mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategija, parengta vadovaujantis Valstybės ilgalaikės raidos strategija. Ši Strategija, kaip ir Valstybės ilgalaikės raidos strategija, apima laikotarpį iki 2015 metų. Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra yra glaudžiai susijusi su žinių visuomene ir konkurencinga ekonomika, todėl ši Strategija persikloja ir su konkurencingos ekonomikos plėtojimo strategija, kurios pagrindą sudaro žinių ekonomikos plėtra. Ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijoje teigiama, kad nors mokslas yra gana autonomiška sritis, o mokslinių tyrimų rezultatų diegimą lemia daugiausia privačios įmonės, tačiau valstybės vaidmuo moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai vis vien yra didžiulis. Šios strategijos tikslas – stiprinti šalies mokslinį technologinį potencialą, siekti, kad jis kuo efektyviau būtų naudojamas šalies pažangai spartinti ir konkurencingumui didinti atsizvelgiant į ribotus Lietuvos išteklius. Šioje Strategijoje pabrėžiama, kad Lietuva iki 2015 metų turi tapti žinių visuomene bei nurodomi konkretūs etapai šiam tikslui pasiekti. Strategija bus įgyvendinama etapais, o jos kryptys prireikus bus tikslinamos (atsizvelgiant į esamą vidaus ir išorės padėtį).

Aukščiau apžvelgtose strategijose numatoma, kad IRT sektorius užims vieną iš pagrindinių

(prioritetinių) vietų šalies ūkio struktūroje ir veiksmingai skatins kitų Lietuvos ekonomikos sektorių plėtrą. Bus įteisintos elektroninės (nepopierinės) informacinės technologijos valstybės valdymo, verslo, prekybos, paslaugų, finansų ir kitose srityse, valstybinis reguliavimas užtikrins saugų duomenų naudojimą, o šalies informacinis ūkis (registrai, kadastrai, informacinės sistemos) bus integralus ir paremtas atvirais standartais. Lietuvos ekonomika integruosis į ES ekonominę, skaitmeninę ir žinių erdvę, kurioje sparčiai didėja globalizacijos procesai, ir daugiausia plėtosis prisitaikydama prie tų procesų bei jais naudodamasi. Tarp pagrindinių sveikatos priežiūros sistemos ilgalaikės raidos strategijos krypčių, vykdamt sveikatos sistemos reformą, numatyta informacijos sistemų plėtra. Reikėtų pažymėti, kad visos šios strategijos neturėtų būti statiškos, o turėtų būti periodiškai peržiūrimos ir atnaujinamos, atsižvelgiant į Lietuvos ūkio raidą ir informacinės visuomenės plėtros iššūkius.

3.2.2. Inovacijų plėtros strategiją įgyvendinantys Lietuvos Respublikos teisės aktai

Informacinės visuomenės plėtros svarba yra įvardinta Keturioliktosios **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programoje**, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. X-767 [13]. Tarp didžiausių problemų Vyriausybė įvardija per lėtą šalies mokslo ir technologijų plėtros pažangą įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslus. Šiai problemai spręsti akcentuojamas poreikis didinti ir gerinti investicijas į inovacijas, mokslinius tyrimus ir žinioms imlią ekonomiką. Viena iš esminių inovacinės veiklos ir žiniomis grįstos ekonomikos plėtros sąlygų – IRT sklaida.

Keturioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1020 (Žin., 2006, Nr.112-4273) patvirtino **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonės** [27]. Šiame nutarime ministerijos ir Vyriausybės įstaigos įpareigojamos užtikrinti, kad nurodytos priemonės būtų įtrauktos į ministerijų, įstaigų prie ministerijų ir Vyriausybės įstaigų strateginius veiklos planus. Įgyvendinimo priemonių plane daug priemonių skirta Informacinės visuomenės plėtros procesams skatinti bei parengti naują Inovacijų versle programą ir jos įgyvendinimo priemones, taikant informacines technologijas.

Darbe išnagrinėjus inovacijų plėtros strategiją įgyvendinančius Lietuvos Respublikos teisės aktus, jie galėtų būti suskirstyti į tiesiogiai įgyvendinančius inovacijų plėtros strategiją teisės aktus ir netiesiogiai ją įgyvendinančius. Tarp tiesiogiai įgyvendinančių inovacijų plėtros strategiją galima įvardinti šiuos:

Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270 [23]. Ši Programa patvirtinta įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 20 d. nutarimą Nr. 670 "Dėl Lisabonos strategijos įgyvendinimo ir koordinavimo Lietuvoje" (Žin., 2005, Nr. 78-2823) ir atsižvelgiant į Briuselio Europos Vadovų Tarybos 2005 m. kovo 22-23 d. išvadas. Ši Programa numato, kad Valstybės inovacijų politika turi būti orientuota į visus sektorius, įskaitant pramonę ir paslaugas, aukštųjų technologijų ir tradicinių šakų įmones. Šioje programoje numatoma, kad „viena iš esminių inovacinės veiklos ir žiniomis grįstos ekonomikos plėtros sąlygų – IRT sklaida. Nacionalinėje Lisabonos Strategijos įgyvendinimo programoje numatoma inovacijas skatinti: sudarant palankias sąlygas inovacijų finansavimui; sudarant palankią aplinką inovacijų vystymui; skatinant verslo ir mokslo sričių atstovų bendradarbiavimą; vystant inovacijų kultūrą. Tačiau reikia pastebėti, kad šioje strategijoje numatyta pernelyg daug priemonių, kurių daugelis nepakankamai konkretizuotos, pavyzdžiui, kaip turėtų būti mažinamos administracinės kliūtys, gerinamas teisinis verslo reguliavimas, įdiegti aiškūs verslo priežiūros principai ir kt. Efektyviam Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos įgyvendinimui Lietuvos Respublikos ūkio ministerija parengė Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos įgyvendinimo ir stebėsenos struktūrą, patvirtintą Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. 4-247 „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos įgyvendinimo ir stebėsenos“.

Aukštųjų technologijų plėtros 2007-2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 24 d. nutarimu Nr. 1048 [28]. Šios programos tikslas – padėti plėtoti Lietuvoje jau esamas aukštųjų technologijų gamybos kryptis, perspektyvias pasaulio mastu ir turinčias mokslinį potencialą, kuris įgalina gaminti produktus, konkurencingus pasaulio rinkoje. Ši programa nukreipta į 5 pramonės šakų (biotechnologijų, mechatronikos, lazerių technologijų, informacinių technologijų bei nanotechnologijų ir elektronikos) plėtrą. Lietuvoje egzistuoja šių technologijų pramonė bei gaminami pasaulio rinkoje konkurencingi produktai. Įgyvendinant šią programą numatoma kryptingai koncentruoti lėšas ir specialistų pastangas, plėtoti inovacijas jau egzistuojančioje pasaulyje konkurencingoje aukštųjų technologijų gamyboje, kurti darbo vietas aukščiausios kvalifikacijos specialistams bei skatinti investicijas į aukštųjų technologijų gamybą. Šioje programoje informacinių technologijų krypties mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus numatyta plėtoti, kuriant sudėtingų sistemų modeliavimo priemones, programų sistemų technologijas, informacinių valdymo sistemų technologijas, išskirstytas ir integruotas interneto, daugialypės terpės ir mobiliąsias sistemas, lietuvių šnekos atpažinimo, sintezės ir lietuvių kalbos vertimo priemones, plėtojant federacinių duomenų bazių inžineriją bei

didelio našumo skaičiavimų ir informacinius tinklus. Tačiau, žvelgiant į minėto uždavinio įgyvendinimo priemones, reikia pažymėti, kad šios priemonės yra pernelyg bendro pobūdžio, trūksta aiškumo, kokie konkrečiai tyrimai bus vykdomi.

Inovacijų versle programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimu Nr. 911 [20]. Ši programa yra svarbiausias inovacijų versle plėtrą Lietuvoje įgyvendinantis dokumentas. Šios Programos tikslas (4 p.) – didinti Lietuvos pramonės ir verslo konkurencingumą – sudaryti veikiančioms įmonėms palankias sąlygas atsinaujinti, steigti naujas modernias įmones, įmonėms naudoti Lietuvos ir tarptautinį mokslo ir technologijų potencialą, kad kurtų didelę pridėtinę vertę ir sugebėtų konkuruoti pasaulio rinkoje.

Svarbiausieji šios Programos uždaviniai:

- 1) Propaguoti inovacijas, didinti visuomenės sąmoningumą inovacijų srityje.
- 2) Skatinti mokslo ir verslo visuomenės bendradarbiavimą.
- 3) Stiprinti mokslinių tyrimų ir technologijų bazę, didinti jos naudojimo efektyvumą.
- 4) Gerinti inovacijų finansinę aplinką ir plėtoti paramos infrastruktūrą.
- 5) Koordinuoti inovacijų, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros politiką formuojančių institucijų veiklą, stiprinti jų administracinius gebėjimus.

Programoje pateikiamos sąvokos: inovacijos, inovacijų projektas, inovacijų įmonė. Programos priemonės numatyta įgyvendinti naudojant Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų asignavimus, skirtus Inovacijų versle programos atitinkamų metų priemonėms vykdyti, Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo, ES struktūrinių fondų, kitų nacionalinių ir tarptautinių fondų (programų) lėšas. Reikia pastebėti, kad priemonėms įgyvendinti nenumatytos ir nepanaudojamos privačių juridinių ir fizinių asmenų lėšos. Programos įgyvendinimą koordinuoja ir kontroliuoja Ūkio ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija. Jos vykdymo rezultatus vertina Mokslo ir technologijų komisija, sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programoje numatyta parengti naują Inovacijų versle programą ir jos įgyvendinimo priemones, siekiant nuolat didinti šalies inovacinį potencialą, skatinti ūkio subjektų inovacinę veiklą ir informacinių technologijų taikymą, užtikrinti nacionalinės bei ES inovacijų strategijos darną.

Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 615 [26]. Ši programa parengta siekiant įgyvendinti Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 625 (Žin., 2005, Nr. 73-2649). Vienas iš minėtos strategijos tikslų (62.8 p.) yra skatinti informacinių technologijų srities mokslinius

tyrimus ir inovacijas. Programoje nustatomi tokie trejų metų trukmės uždaviniai:

- 1) Gerinti Lietuvos gyventojų IRT naudojimo gebėjimus.
 - 2) Pasiiekti, kad naudojant modernias informacines technologijas Lietuvos gyventojams būtų teikiamos geros kokybės mokymo paslaugos.
 - 3) Įtraukti į informacinės visuomenės procesus žmones su negalia ir ypatingais poreikiais, kad jie galėtų naudotis IRT ir mažėtų socialinė jų atskirtis.
 - 4) Plėtoti informacines technologijas, padedančias viešojo administravimo institucijoms atlikti joms skirtas funkcijas.
 - 5) Sudaryti sąlygas elektroniniu būdu keistis informacija tarp viešojo administravimo institucijų.
 - 6) Užtikrinti valstybės informacinių sistemų ir registrų sąveiką.
 - 7) Perkelti viešąsias paslaugas į elektroninę terpę, atlikti jų stebėseną.
 - 8) Skatinti IRT srities mokslinius tyrimus ir inovacijas.
 - 9) Rengti statistinę informaciją apie informacinės visuomenės plėtros procesus, užtikrinti jos pateikimą.
 - 10) Plėtoti IRT saugą, užtikrinti asmens duomenų apsaugą.
 - 11) Sukurti lietuvių kalbos automatizuoto vertimo, atpažinimo ir sintezės priemones, litanizuoti žmonių ir kompiuterių sąsajos programinę įrangą.
 - 12) Skatinti patikimos ir aktualios informacijos apie Lietuvą bei jos kultūrą kaupimą ir sklaidą skaitmeninant ir išsaugant Lietuvos kultūros paveldą, sudarant prieigos prie jo sąlygas.
- Programos uždaviniams įgyvendinti numatyta daug priemonių, kurios paliečia įvairias šalies gyvenimo sritis, todėl tikėtina, kad jų sėkmingam įgyvendinimui reikės atnaujinti ir papildyti šiuo metu tas sritis reglamentuojančius teisės aktus.

Elektroninės valdžios koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2115 [17] įvardijamas siekis didinti vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudoti tam informacinių technologijų teikiamas galimybes. Nors šioje Koncepcijoje įvardijamas svarbiausias uždavinys – pasiekti, kad nuo 2005 metų viešosios paslaugos Lietuvos Respublikos gyventojams ir verslo subjektams būtų teikiamos panaudojant skaitmenines technologijas (internetą, mobiliuosius telefonus ir kt.), tačiau reikia pastebėti, kad kol kas šis siekis nėra visuotinai įgyvendintas.

Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. kovo 29 d. nutarimu Nr. 307 [14]. Šio plano tikslas yra numatyti

Elektroninės valdžios koncepcijos priemonės, jų vykdytojus ir laukiamą rezultatą. Šis dokumentas apima administravimo ir socialines inovacijas, teikiant elektroninės valdžios paslaugas gyventojams. Įgyvendinant šias priemones tikėtina, kad teks keisti daugumą susijusių teisės aktų, pavyzdžiui, , pakeisti teisės aktai, reglamentuojantys socialinio draudimo išmokų skyrimą.

Be ankščiau paminėtų teisės aktų, tiesiogiai įgyvendinančių inovacijų plėtros strategiją yra ir kiti teisės aktai, kurie reglamentuodami ekonomikos, socialines ir kitas sferas taip pat daro įtaką inovacijų plėtrai informacinėje visuomenėje. Tarp šių teisės aktų yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais patvirtinti įvairių institucijų, tokių kaip Ūkio ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros, Informacinės visuomenės plėtros komiteto, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei kitų valstybės institucijų ir įstaigų nuostatai.

Valstybės pagalbos schema „Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros skatinimas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 4-77 [30]. Šios Schemos tikslas – teikiant valstybės pagalbą ūkio subjektams, skatinti juos užsiimti komercinį potencialą turinčia veikla - taikomaisiais moksliniais tyrimais ir technologine plėtra, kurti naujas technologijas ir platinti jas Europos Sąjungoje, drauge stiprinant ūkio subjektų konkurencingumą, spartinant jų augimą, naujų produktų, paslaugų ir procesų kūrimą bei plėtrą.

Be išvardintų, yra ir daugiau teisės aktų, susijusių su MTEP bei inovacijų plėtra, kurie šiame darbe nepaminti, dėl jų neesminės įtakos informacinės visuomenės plėtros procesams.

3.2.3. Lietuvos Respublikos teisės aktai, įtakoiantys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje

Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 963 [21] įvardijama, kad jos paskirtis – skatinti parkų, o kartu atskirų Lietuvos regionų ir visos valstybės ekonomikos plėtrą, sudaryti sąlygas sparčiau diegti ūkyje inovacijas, skatinti glaudesnę studijų, mokslo ir verslo visuomenės bendradarbiavimą, didinti užimtumą. Parkų plėtra argumentuojama esamu moksliniu ir technologiniu potencialu, vyriausybės, savivaldybės institucijų, privačių subjektų ir bendruomenės palaikymu, jų finansine parama. Koncepcijoje pabrėžiama, kad Parkų veiklos rėmimas turi skatinti mokslo ir technologijų pažangą, ūkio struktūros pokyčius, didinti konkurencingumą, spręsti socialines ir užimtumo problemas. Tarp pagrindinių tikslų įvardijamas Lietuvos pramonės ir viso

ūkio konkurencingumo didinimas, mokslo, pramonės ir kitų ūkio šakų bendradarbiavimo bei aukštųjų technologijų sektorių plėtros skatinimas, mokslinio potencialo plėtra, inovacijų kultūros kėlimas Lietuvoje ir įmonių inovacinės veiklos skatinimas. Konceptijoje teigiama, kad Lietuvoje minėtų parkų steigėjai gali būti visi Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys, tačiau pageidautina, kad nors vienas iš steigėjų būtų aukštoji mokykla arba mokslinių tyrimų įstaiga. Įgyvendindami savo tikslus ir uždavinius, parkai turi tenkinti viešuosius interesus, todėl priimtinausia steigiamų parkų teisinė forma – viešoji įstaiga.

Konceptijai įgyvendinti turi būti parengti teisės aktai mokslinių tyrimų ir inovacinės veiklos sferoms reguliuoti, tame tarpe mokslo ir technologijų parkų, verslo inkubatorių ir pan.

Intelektinės nuosavybės apsaugai skirti šie Lietuvos Respublikos teisės aktai: Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas [1], Lietuvos Respublikos patentų įstatymas [7] ir Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas [2].

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo paskirtis (1 str.) yra nustatyti: autorių teises į literatūros, mokslo ir meno kūrinius (autorių teises); atlikėjų, fonogramų gamintojų, transliuojančiųjų organizacijų ir audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojų teises (gretutines teises); duomenų bazių gamintojų teises (sui generis teises); autorių teisių ir gretutinių teisių įgyvendinimą, kolektyvinį administravimą ir gynimą, taip pat sui generis teisių įgyvendinimą ir gynimą. Šis įstatymas (4 str.) numato platų ratą objektų kurie gali būti saugomi jo normomis, neatlieka jokių išankstinių privalomų registravimo procedūrų, „Autorių teisių objektai - originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokio nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.“ ir yra svarbūs inovacijų vystymui informacinės visuomenės procese.

Taip pat įstatymas numato papildomų teisinių apsaugos garantijų susijusių su intelektinės nuosavybės apsauga kompiuterių tinkluose: 74 str. techninių apsaugos priemonių panaudojime ir 76 str. informacijos apie turtinių teisių valdymą teisinę apsaugą.

Lietuvos Respublikos patentų įstatymas reglamentuoja išradimų apsaugą Lietuvoje. Įstatymas numato šiuos reikalavimus išradimų patentabilumui: naujumas, išradimo lygis ir pramoninis pritaikomumas. Tačiau įstatymas numato, kad Lietuvoje patentinė apsauga nesuteikiama atradimams, mokslo teorijoms ir matematiniams metodams; gaminių išoriniams vaizdams; žaidimų, intelektinės arba ūkinės veiklos planams, taisyklėms ir būdams, taip pat kompiuterių programoms; informacijos teikimo būdams; natūralioje aplinkoje esantiems žmogaus kūno ar jo elementas, įskaitant geno seką ar jos dalis, bet kuriais jo formavimosi ir raidos etapais.“ Šiame Įstatyme nurodoma, kad teisė į patentą priklauso išradėjui arba teisių perėmėjui,

arba darbdaviui, jeigu išradimas yra tarnybinis. Jeigu išradimas sukurtas įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, atliekančioje mokslinio tyrimo, projektavimo, konstravimo ir kitus kūrybinio pobūdžio darbus pagal sutartį su užsakovu, kuris finansuoja atitinkamą darbą, teisė į išradimo patentą nustatoma šia sutartimi. Jeigu darbdavys atsisako teisės į patentą arba per keturis mėnesius nepraneša išradėjui apie ketinimą pasinaudoti šia teise, teisė į patentą pereina išradėjui. Jeigu išradimo bendraautoriai nėra susitarę kitaip, tai jie turi lygias teises į patentą.

Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas reglamentuoja pramoninio dizaino teisinę apsaugą, registraciją ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos pramoninio dizaino registro tvarkymą. Šis įstatymas taikomas kiekvienam dizainui, kuris yra arba Valstybiniam patentų biurui paduotos paraiškos dizainui registruoti objektas arba yra įregistruotas šio Įstatymo nustatyta tvarka. Minėto įstatymo nuostatos gali būti taikomos apsaugoti informacinės visuomenės objektams. Dizainas registruojamas ir saugomas, jeigu jis yra naujas ir turi individualių savybių.

Bendradarbiaujant, vykdant bendrus projektus klasteriuose ar tarptautiniuose projektuose iškyla intelektinių žinių apsaugos poreikis, kuris kol kas nėra reglamentuotas minėtuose intelektinę nuosavybę saugančiuose teisės aktuose. Paminėtini šie probleminiai teisiniai klausimai:

- konfidenciali informacija, įgyta iki projekto (kūrybinės veiklos rezultatai, ginami autorių ir gretutinių teisių, kurias turi šalys prieš kontrakto sudarymą);
- konfidenciali informacija, įgyta paraleliai, jau vykdant projektą, gretutinė konfidenciali informacija (kūrybinės veiklos rezultatai ginama autorių ir gretutinių teisių, kurias šalys įgyja iš paraleliai vykdomos veiklos, jau prasidėjus projektui);
- žinios, kurios gali būti skirtingai interpretuojamos, nors turinys nesiskiria;
- rezultatas, įskaitant informaciją.

Taip pat turėtų būti reglamentuojamos teisės į žinias: pagal kontraktą; reikia iš anksto įspėti partnerius, informuojant apie naująjį savininką (partneriai gali iš anksto atsisakyti tokio įspėjimo; partneriai gali nepritarti tokiam perdavimui, jei tai neigiamai paveiks jų prieigos teises); privaloma įspėti EK, jei kitaip nenumatyta paramos sutartyje, kai perduodamos teisės asmeniui, įsteigtam trečiojoje šalyje (EK gali prieštarauti teisių perdavimui ar išskirtinių teisių suteikimui trečiosioms šalims, jei tai prieštarauja etikos ar konkurencijos principams).

Taip pat teisės aktuose turi būtų reglamentuota, kad kiekvienas projekto dalyvis valdo teises į projekte jo sukurtą rezultatą. Kai neįmanoma atskirti kiekvieno dalyvio rezultatų – taikoma bendroji nuosavybė. Nesant specialios sutarties dėl bendrosios nuosavybės teisės pasidalijimo ir panaudojimo, bet kuris savininkas iš anksto įspėjęs ir numatęs teisingą bei pagrįstą kompensaciją kitam(-iems) savininkui(-ams) gali perduoti neišimtinę teises trečiosioms šalims be teisės perduoti

šią nuosavybės teisę trečiosioms šalims.

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas [9]. Įstatymas nustato viešųjų pirkimų tvarką, šių pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę, viešųjų pirkimų kontrolės bei ginčų sprendimo tvarką. Šis įstatymas numato iš esmės tris skirtingus pirkimo būdus: konkursus, derybas ir pirkimus įprastos komercinės praktikos tvarka. Tokių pirkimų ciklas trunka mažiausiai 2-4 mėnesius, todėl siekiant sutrumpinti ir supaprastinti pirkimų procedūras tikslinga papildyti šį įstatymą modernesniais metodais, remiantis geriausia užsienio šalių praktika. Tai galėtų būti alternatyvios pirkimų procedūros, kuriose, skirtingai nuo įprastinių pirkimų procedūrų, pirkimai perkeliama į elektroninę aplinką, maksimaliai automatizuojant pirkimo procesą nuo ketinimo organizuoti viešąjį pirkimą paskelbimo iki pateiktų pasiūlymų vertinimo. Taip pat paminėtini elektroniniai atvirkštiniai aukcionai, elektroniniai katalogai ir struktūriniai susitarimai.

Atvirkštinio aukciono metu pirkėjas nurodo, kokį produktą nori pirkti ir kokią kainą gali mokėti. Tiekėjai per nurodytą laikotarpį patiekia pasiūlymus dėl geriausios kainos. Šiuo atveju atsiranda dinamiška konkurencija ir galutinė kaina tampa artima realiai produkto rinkos kainai.

Elektroniniai katalogai dažniausiai naudojami įsigyti prekes, paslaugas ar darbus, kurie turi paprastas ir aiškiai formuluojamas specifikacijas, perkami reguliariai bei produktai, įsigyti iš anksto sudarytos sutarties, numatančios pakartotino pirkimo galimybę. Pirkimai iš elektroninio katalogo galimi, kai randami tiekėjai ir informacija apie prekes įtraukta į elektroninius katalogus. Paskelbus konkursą dėl prekių įsigijimo pagal elektroninį katalogą, tiekėjų pasirinkimas vykdomas pagal tuos pačius principus, kokie taikomi įprastoms pirkimo procedūroms.

Struktūriniai susitarimai taikytini vykdant jungtinį pirkimą, siekiant sumažinti sąnaudas ir užtikrinti spartesnę pirkimų procesą.

Taipogi šiame įstatyme įteisintos nuostatos neskatina prieškomercinių pirkimų, kurie, kaip rodo užsienio šalių patirtis, yra ypatingai palankūs inovacijų plėtrai, todėl manytina, kad šį įstatymą reikia papildyti atitinkamomis nuostatomis.

Aukščiau minėti nauji pirkimo būdai atveria papildomas galimybes. Kaip rodo kai kurių ES valstybių patirtis (Airijos, Anglijos, Suomijos, Vokietijos), taip sudaroma galimybė keletą kartų sutrumpinti pirkimo proceso trukmę, palyginti su įprastais pirkimais konkurso būdu, garantuojamas didesnis pirkimų skaidrumas. Tačiau šioms pirkimo būdams pirmiausia reikalinga nauja viešųjų pirkimų teisinė bazė ir atitinkamas el. pirkimo priemonių įdiegimo šalyje lygis.

Lietuvos nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 229 [15] nurodoma, jog Valstybės ir savivaldybių misija – sudaryti sąlygas informacinės visuomenės plėtrai ir skatinti šį

procesą, padėti gyventojams įsilieti į pasaulio informacinę visuomenę, pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis, taip pat skatinti dalyvauti ES programose ir projektuose, sudarančiuose palankias sąlygas plėtoti Lietuvos informacinę visuomenę. Strategijoje nurodyta, kad siekiant tikslo reikia puoselėti Lietuvos kultūrą, išsaugoti ir plėtoti informacines sistemas, jų funkcionavimo infrastruktūras, susijusias su švietimo ir kultūros įstaigų veikla, jų tarptautiniais ryšiais, pasitelkus informacines technologijas kaupiti ir skleisti informaciją apie Lietuvos kultūros ir kalbos vertybes. Konceptijoje įvardijamas siekiai: užtikrinti gyventojams galimybę įgyti žinių ir kvalifikaciją, modernizuoti valstybės valdymą; plėtoti mokėjimu (žiniomis), informacija, ryšių ir informacinėmis technologijomis grindžiamą verslą, išlyginti miesto ir kaimo ryšių informacinės infrastruktūros netolygumus, suteikti visiems gyventojams vienodas galimybes naudoti informacines technologijas socialinėms ir visuomeninėms reikmėms.

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. 82 [12] teigiama, kad bus siekiama išryškinti tolesnės Lietuvos švietimo reformos strategines kryptis, numatyti jų įgyvendinimo priemones ir išteklius iki 2008 metų numatomo Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų patikslinimo, apibrėžti tikėtinus reformos rezultatus konkrečiais rodikliais. Ši Programa turi padėti sukurti veiksmingą ir darnią, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu grindžiamą švietimo sistemą; išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią, prieinamą ir socialiai teisingą švietimo sistemą; užtikrinti švietimo kokybę, atitinkančią asmens bei visuomenės poreikius. Inovatyvumą informacinėje visuomenėje tiesiogiai įtakoja šios Programos prioritetinės kryptys: turinio tobulinimas ir personalo tobulinimas.

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 933 [24] atitinka ES kultūros paveldo skaitmeninimo politiką apibrėžiančius Lundo principus ir Lundo veiksmų planą, eEurope 2002 veiksmų planą – skatinti Europos paveldo turinio plėtrą globaliuose tinkluose, išnaudojant visas skaitmeninių technologijų galimybes, ir sukurti bendrą Europos informacijos erdvę, leidžiančią įgyvendinti vieningos Europos idėją, plėtoti verslo ir viešųjų paslaugų infrastruktūrą. Lietuvai aktualios, pagrindinės Lundo principuose įvardintos, Europos mastu vykdomo skaitmeninimo problemos, iš kurių svarbiausios – fragmentiškas ir nenuoseklus požiūris į skaitmeninimą, technologijų senėjimas, saugojimo talpų, paprastų ir bendrų kultūros paveldo prieigos formų stoka. Todėl būtina užtikrinti bendrą Lietuvos atminties ir kultūros paveldo institucijų požiūrį į skaitmeninto Lietuvos kultūros paveldo informacijos erdvę, kultūros paveldo institucijų

bendradarbiavimą ir išsipareigojimus kurti bendrą Lietuvos kultūros paveldo informacijos erdvę. Konceptijoje Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo tikslas apibrėžtas kaip unikalių ir vertingų kultūros paveldo objektų ir informacijos apie juos perkėlimas į skaitmeninę formą. Skaitmeninimas turi būti įgyvendinamas vadovaujantis integralumo, prieinamumo, atvirumo, ilgalaikio skaitmenintos informacijos išsaugojimo principais. Konceptijoje numatyta, jog tikslingiausia Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimą atlikti remiantis sukurta integralia sistema, kuri grįsta bendrais standartais ir informacijos naudojimo susitarimais, užtikrinančiais ilgalaikį skaitmenintos informacijos išsaugojimą ir prieigą. Reikia pastebėti, kad Lietuvoje iki 2005 metų nacionaliniu mastu nebuvo sprendžiamas atminties institucijų, tokių kaip bibliotekų, muziejų, archyvų veiklos, pasitelkiant inovatyvius procesus, koordinavimas.

Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas [5] reglamentuoja informacinės visuomenės paslaugų teikimą ir kitą informacinės visuomenės paslaugų teikėjų (toliau – paslaugų teikėjai) veiklą (1 str.). Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme remiantis ES Elektroninės komercijos direktyva 2000/31/EB formuluoja informacinės visuomenės paslaugų tiekėjo sąvoką, kuri apima įvairias paslaugas teikiamas per atstumą elektroninėje erdvėje. Įstatymas reglamentuoja elektroninėmis priemonėmis teikiamą informaciją, elektronines sutartis, atsakomybę už interneto vartotojų (informacinės visuomenės paslaugos gavėjų) siunčiamą ar saugomą elektroninę informaciją. Informacinės visuomenės paslaugų tiekėjams nustatyta pareiga reaguoti į suinteresuotų asmenų pretenzijas dėl neteisėtos informacijos saugojimo/perdavimo, taip pat informuoti valstybės institucijas apie įtariamą neteisėtą paslaugos gavėjo (vartotojo) veiklą arba tai, kad paslaugos gavėjo pateikta informacija gali būti įgyta, sukurta ar pakeista neteisėtu būdu. Pagal valstybės institucijų reikalavimą informacinės visuomenės paslaugų tiekėjai (ir interneto tarpininkai) privalo atskleisti informaciją, leidžiančią nustatyti paslaugų gavėjus, su kuriais atitinkami paslaugų teikėjai yra susitarę dėl informacijos saugojimo.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas 2004 m. balandžio 15 d. Nr. IX-2135 [4] reglamentuoja visuomeninius santykius, susijusius su elektroninių ryšių paslaugomis, tinklais ir su jais susijusiomis priemonėmis bei paslaugomis, elektroninių ryšių išteklių naudojimu, taip pat visuomeninius santykius, susijusius su radijo įrenginiais, galiniais įrenginiais ir elektromagnetiniu suderinamumu (1 str.). Minėtas įstatymas (2 str.) nustato šiuos elektroninių ryšių veiklos reguliavimo principus:

1) Elektroninių ryšių veiklos reguliavimas grindžiamas veiksmingo ribotų išteklių valdymo ir naudojimo, technologinio neutralumo, funkcinio lygiavertiškumo, proporcingumo, mažiausio būtino reguliavimo, teisinio tikrumo kintančioje rinkoje, ekonominės plėtros, veiksmingos

konkurencijos užtikrinimo, vartotojų teisių apsaugos, reguliavimo kriterijų, sąlygų ir procedūrų objektyvumo, skaidrumo ir nediskriminavimo principais.

2) Technologinio neutralumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti taikomos atsižvelgiant į tikslus, kurių siekiama atitinkamomis teisės normomis, ir stengiantis, kad, kiek tai pagrįsta, vien tik dėl jų taikymo nebūtų skatinamas arba diskriminuojamas konkrečių technologijų naudojimas, taip pat kad teisės normos būtų taikomos kiek įmanoma neatsižvelgiant į technologijas, kurios naudojamos su konkrečiu teisiniu santykiu susijusiems elektroninių ryšių tinklams ar elektroninių ryšių paslaugoms teikti.

3) Funkcinio lygiavertiškumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti kuo vienodžiau taikomos elektroninių ryšių tinklams ar paslaugoms, atliekantiems analogiškas funkcijas.

4) Taikant elektroninių ryšių veiklą reglamentuojančias teisės normas, turi būti tinkamai atsižvelgiama į visus šio straipsnio 1 dalyje nurodytus principus. Šie principai turi būti derinami tarpusavyje, nė vienam iš jų iš anksto nesuteikiama pirmenybė, taip pat jie turi būti taikomi tinkamai atsižvelgiant į šio Įstatymo 1 straipsnyje nurodytą paskirtį ir tikslus.

Minėtas įstatymas (34 str. 1) nustato universaliųjų paslaugų sąrašą: viešųjų telefono ryšio paslaugų fiksuotoje vietoje; taksofonu teikiamų viešųjų telefono ryšio paslaugų; informacijos teikimo apie viešųjų telefono ryšio paslaugų abonentus; galimybių neįgaliesiems paslaugų gavėjams naudotis elektroninių ryšių paslaugomis.

Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas [3] reglamentuoja elektroninio parašo kūrimą, tikrinimą, galiojimą, parašo naudotojų teises ir atsakomybę, nustato sertifikavimo paslaugas ir reikalavimus jų teikėjams bei elektroninio parašo priežiūros institucijos teises ir funkcijas (1 str.). Šio įstatymo 7 str. prilygina elektroninį parašą rašytinių dokumentų parašui. Įstatymas sudaro prielaidas sumažinti arba iš dalies atsisakyti popierinės raštvedybos.

Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas [6]. Investicijų įstatymo pagrindinė paskirtis – nustatyti investavimo Lietuvos Respublikoje sąlygas, investuotojų teises ir investicijų apsaugos priemones visų rūšių investicijoms. Šio įstatymo 12 str. 2 d. 5 ir 6 p. numato kad valstybė remia investicijas į mokslo ir technologijų parkus, inovacijas, žinių ekonomikos branduolius – klasterius (geografinės tarpusavyje sujungtas tam tikros srities įmonių ir institucijų santalkas).

Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas [10], atleidžiantis nuo pridėtinės vertės mokesčio mokslines, ugdymo bei švietimo paslaugas, teikiamas švietimo, mokslo ir studijų institucijų, kurios

įregistruotos remiantis LR vyriausybės numatytais procedūromis (moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra taip pat priskiriamas šių paslaugų grupei). Tokia įstatymo formuluotė įgalina įmones gan plačiai naudotis mokslo ir studijų institucijų teikiamomis paslaugomis, nes jų kaina išlieka pakankamai žema ir prieinama ne tik stambioms, bet ir smulkioms bei vidutinėms įmonėms, tačiau kita vertus, neskatina inovacinės veiklos vystymo įmonės viduje.

Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas [8] reglamentuoja smulkaus ir vidutinio verslo subjektus, jiems taikomas valstybės pagalbos formas. Šio Įstatymo 3 str. numato, kad Valstybės pagalba smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiama pagal Vyriausybės, apskričių ar savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas ir įgyvendinimas finansuojami iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei piniginių fondų lėšų, rengiant ir įgyvendinant smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto, prioritetas teikiamas mažoms įmonėms (tarp jų ir mikro įmonėms). Tarp įvardijamų Valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams formų yra nurodomas ir Verslo inkubatorių, verslo centrų, technologinių parkų steigimas ir jų teikiamos paslaugos.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strateginių kryptių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 1104 [25]. Šiame Apraše išdėstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės smulkaus ir vidutinio verslo plėtros vidutinės trukmės prioritetai ir priemonės jiems įgyvendinti. Vienas iš svarbiausių šio Aprašo tikslų – sudaryti palankias mokslo ir gamybos integracijos, naujų technologijų ir naujų veiklos metodų kūrimo sąlygas ir taip skatinti veiksmingos inovacijų smulkiam ir vidutiniam verslui sistemos plėtrą; remti kūrybinę industriją.

3.3. Teisinės aplinkos inovacijoms skatinti informacinės visuomenės plėtros srityje analizės apibendrinimas

Kaip matyti iš atliktos ES teisės aktų analizės, inovacijų teisiniam reglamentavimui IRT technologijų srityje skiriamas ypatingai didelis dėmesys.

Apibendrinus analizuotus ES teisinius dokumentus galima išskirti šiuos teisinio reguliavimo modelio principus [66]:

Kompleksiškumas yra vienas iš svarbiausių šio modelio principų. Inovacijų informacinių technologijų srityje teisinio reguliavimo modelį sudaro ne viena, o daugelis skirtingų teisinio reguliavimo priemonių;

Įvairių reguliavimo priemonių ir iniciatyvų derinimo principas. Tam, kad inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reguliavimo modelis sėkmingai veiktų praktikoje, jo sudedamos dalys turi būti suderintos tarpusavyje.

Interesų balanso principas. Inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reguliavimo modelis turi suderinti visų inovacijų proceso dalyvių – valstybės ir visuomenės, gamintojų, platintojų, vartotojų (komercinių vartotojų ir individualių vartotojų) teises ir interesus.

Socialinių-ekonominių tikslų siekimo principas. Inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reguliavimo modelis turi būti nukreiptas į visuomeninių santykių pasireiškiančių informacinių technologijų raidos srityje raidos skatinimą, taip pat bendrąjį socialinį-ekonominių vystymąsi.

Perimamumo principas. Būtina išsaugoti tam tikrą teisinio reguliavimo perimamumą, nacionalinės teisės tradicijos tąsą, atitikimą socialinei-kultūrinei situacijai, priešingu atveju sukurtos teisės normos nebus įgyvendinamos praktikoje.

Prospektyvinio reguliavimo principas. Perspektyvinis reglamentavimas – į ateitį nukreipto modernaus teisinio reguliavimo modelio nustatymas ir įteisinimas valstybės teisės aktuose, siekiant paskatinti visuomeninių santykių atsiradimą ir/ar plėtrą atskirose visuomeninio gyvenimo srityse, konkrečiai, IRT srityje, taip pat užtikrinti teisės normų ir teisinio reglamentavimo priemonių ilgaamžiškumą.

Technologinio neutralumo principas. Technologinio neutralumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti nustatomos, aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į jų tikslus, ir stengiantis, kad nebūtų skatinamas arba diskriminuojamas konkrečių technologijų naudojimas, taip pat kad teisės normos būtų taikomos kiek įmanoma neatsižvelgiant į technologijas, kurios naudojamos informacinės visuomenės paslaugoms teikti. Šis principas yra būtinas, kadangi vienos technologijos reglamentavimas netruks pasenti, bet to prioritetas vienai technologijai iškreipia bendrą technologinį vystymąsi ir konkurenciją technologijų rinkoje. *Su panašiu atveju susiduriama, kai galiojantys teisės aktai reikalauja naudoti vieno gamintojo nuosavybinės programinės įrangos modelį.*

Elektroninės formos nediskriminavimo principas. Šis principas reiškia, kad informacijos teisinė galia negali būti paneigta ar apribota vien tik tuo pagrindu, kad ši informacija yra sukurta, išsiųsta, gauta ar išsaugota elektroninėmis (informacinių technologijų) priemonėmis. Pagal šį principą, elektronei informacijos iš esmės turi būti suteikiama analogiška teisinė galia, kaip ir rašytiniam pranešimui, o teismai turėtų priimti ir vertinti elektronines žinutes kaip leistinus įrodymus.

Funkcinio lygiavertiškumo principas. Teisės normos turi būti kuo vienodžiau taikomos informacinėms technologijoms, jų pagrindu funkcionuojančioms prekėms ir paslaugoms,

atliekančioms tarpusavyje arba tradicinėms (neelektroninėms) technologijoms ir formoms analogiškas funkcijas.

Savireguliacija. Esant tinkamoms įstatyminėms sąlygoms savireguliacijos gali funkcionuoti kaip ypač veiksmingas elektroninės erdvės ir informacinių technologijų reguliavimo mechanizmas, pralenkiantis valstybinio reguliavimo priemones. Dėl šios priežasties valstybinis reguliavimas neturi užkirsti kelio savireguliacijai, turi ją visapusiškai skatinti ir galiausiai palikti erdvę pačių rinkos dalyvių ir vartotojų teisėdarai, kadangi būtent rinkos dalyviai ir vartotojai gali realiausiai įvertinti savo poreikius ir proporcingai pasidalinti rizikas. Efektyvi paskata informacinių technologijų ir su jomis susijusių paslaugų tiekėjų savireguliacijai, kuri šiuo metu iš esmės Lietuvoje neveikia, galėtų būti efektyvios ir racionalios sankcijos bei viešumas.

Efektyvių ir racionalių sankcijų principas. Efektyvios ir racionalios sankcijos yra esminis veiksmingos teisinio reguliavimo sistemos bet kurioje srityje pamatas [54]. Lietuva yra viena iš valstybių, kurioje nėra nustatyta specialių sankcijų už informacinių technologijų verslo ir visuomeninių santykių pažeidimus. Šių santykių dalyviams turėtų būti aiškiai paskirstyta rizika, teisės ir pareigos, prieinamos galimybės ir administracine ir civiline tvarka ginti savo interesus ir ypač svarbu – gauti patirtos žalos atlyginimą, o atsižvelgiant į žalos įrodinėjimo sudėtingumą svarstyti įstatyminių nuostolių (kompensacijos) instituto taikymas informacinių technologijų reguliavimo srityje [52].

Viešumo principas. Kadangi daugelio informacinių technologijų ir su jomis susijusių paslaugų tiekėjų veiklos sėkmė priklauso nuo visuomenės pasitikėjimo jais, pažeidimų išviešinimas įtakoja informacinių technologijų ir su jomis susijusių paslaugų tiekėjų reputaciją ir daugumoje užsienio valstybių yra naudojama kaip veiksminga atsakomybės priemonė. Paminėtina, kad ši priemonė, numačius ją įstatymuose, galėtų būti įgyvendinama pažeidėjo sąskaita, kaip papildoma sankcija. Ši priemonė ypač pasiteisino kontroliuojant intelektinės nuosavybės pažeidimus elektroninėje erdvėje ir yra tiesiogiai numatyta kaip privaloma papildoma sankcija ES direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 15 str. [53].

Reguliavimo efektyvumo principas, reiškiantis, kad kiekvienas teisės aktas ir reguliacinis instrumentas turi numatyti privalomas jo efektyvumo (poveikio rezultatų) įvertinimo priemones, periodus, ir pasekmes (pvz. esminę akto reviziją ar panaikinimą). Be to, reguliavimo efektyvumas ir atitikimas lūkesčiams turi būti stebimas periodiškai (pvz. kas pusmetį) ir vertinamas nepriklausomai (o ne tos pačios institucijos, kuri priėmė, inicijavo ar yra atsakinga už konkretaus teisės akto įgyvendinimą).

Atskirai taip pat galima išskirti *teisinių ir technologinių (infrastruktūros) priemonių derinimo principą*, kuris reiškia, jog greta teisinių apsaugos formų informacinės technologijos ir informacija šiuo metu saugomos ir įvairiausiomis techninėmis priemonėmis, kurios užkerta kelią

neteisėtam jų atgaminimui ar informacijos panaudojimui. Pastaruoju metu techninės IRT ir informacijos apsaugos priemonės ir naujos elektroninės erdvės kontrolės technologijos įgalina naujus informacijos kontrolės ir socialinių santykių reglamentavimo mechanizmus ir ypač paplito, be to, tapo savarankišku teisinės apsaugos objektu. Tokios technologijos yra – elektroninio turinio techninės apsaugos priemonės, informacijos valdymo priemonės, įvairūs informacijos šifravimo, filtravimo ir stebėjimo mechanizmai bei programinė įranga, kuriuos šiuo metu plačiai panaudojamos elektroninės nuosavybės, informacijos saugos ir privatumo užtikrinimui, žalingo ir neteisėto interneto turinio filtravimui, nusikaltimų internete identifikavimui ir tyrimui. Nauji moksliniai tyrimai informacinių technologijų ir teisės srityje išvelgia tam tikrą informacinių technologijų ir teisės konvergenciją, teigiant, kad žinių visuomenėje informacinės technologijos ir teisė negali egzistuoti vienas be kito. Informacinėms technologijoms būtina teisinė apsauga, taip pat socialinį interesą užtikrinančios reglamentavimo išimtys, o teisė vis labiau remiasi technologiniais teisės normų įgyvendinimo mechanizmais.

Apibendrinant aukščiau aptartą Lietuvos Respublikoje nustatytą ir galiojantį inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinį reglamentavimą, galima konstatuoti, kad Lietuvoje šiuo metu nėra kompleksinio inovacijų informacinės visuomenės srityje reglamentavimo bei nacionalinio teisinio reglamentavimo modelio. Esamas inovacijų informacinėje visuomenėje teisinis reglamentavimas paremtas ES teisės aktų bei kitų tarptautinės teisės aktų normų perkėlimu.

Lietuvos įstatymai teisinėmis priemonėmis nepakankamai deklaruoja inovatorių (autorių, išradėjų ir pan.) skatinimą kurti naujus kūrinius, technines ir informacines naujoves. Neišnaudojant nacionalinio inovacinio potencialo, neįmanoma moderni žinių ekonomika, savarankiškai gebanti generuoti inovacijas. Nepalankus teisinis modelis lemia inovacijų stagnaciją bei sąlygoja nacionalinio inovacinio potencialo nutekėjimą į užsienio valstybes, kuriose teisinė terpė yra palankesnė inovacijų vystymui. Palanki nacionalinė teisinė terpė skatina užsienio investicijas ir tarptautinę prekybą. Sėkmingas inovacijų teisinio reglamentavimo modelis turi būti orientuotas į maksimalią nacionalinių inovacijų tarptautinę ekspansiją ir naujausių užsienio inovacijų pritraukimą. Kadangi IRT ir informacinė visuomenė yra viena iš svarbiausių pamatinių inovacijų prielaidų, todėl pateikiamos išvados dėl inovacijų informacinės visuomenės srityje taikytinos ne tik IRT inovacijų, bet visų inovacijų atžvilgiu.

Inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reglamentavimo prielaidos, elementai bei tikslai yra sąlygoti bendrųjų teisinio reguliavimo tikslų, tokių kaip privataus intereso apsauga, visuomenės interesų gynimas, valstybės ir visuomenės socialinė ekonominė raida, t.y. racionalaus balanso tarp privataus ir viešojo intereso nustatymas. Bet koks informacinės visuomenės teisinių santykių reglamentavimas Lietuvoje taip pat turėtų skatinti nacionalinės inovacinės veiklos

stimuliuojamą ir įtvirtinimą.

Kuriant inovacijas reikalingos didelės finansinės, darbo ir laiko investicijos, todėl inovatoriams turėtų būti sudaryta galimybė atgauti investicijas ir uždirbti pelną, priešingu atveju nebus jokių paskatų kurti naujas inovacijas. Įprastas būdas atlyginti inovatoriams yra intelektinės nuosavybės teisių suteikimas į inovacijas ir jų gynimo užtikrinimas. Intelektinės nuosavybės praktinė apsauga (greita ir visuotinai prieinama) yra pirma svarbi problema, kurią turi išspręsti pasirinktas inovacijų teisinio reglamentavimo modelis.

Vienas iš svarbiausių inovacijų teisinio reglamentavimo tikslų yra tinkamas privataus ir viešo intereso subalansavimas. Toks interesų balansas gali būti pasiekiamas nustatant tiek aiškias ir besąlygines paskatas inovacijoms, tiek visuomenės galimybes jomis pasinaudoti.

Labai aktualūs Lietuvai yra nacionalinio IRT technologijų verslo įtvirtinimas ir vystymas. Kai kurių valstybių sėkmingi pavyzdžiai (Airija, Indija, Izraelis ir kt.) liudija, kad nacionalinis IRT verslas gali augti žymiai spartesniais tempais, o teisinės priemonės yra būtinos šio verslo vystymuisi.

Inovacijos informacinės visuomenės srityje glaudžiausiai susijusios su palankia IRT inovacijų teisine baze ir informacine infrastruktūra, kai pasirenkamas ir nustatomas modernus valstybės tikslus, visuomenės socialinius kultūrinius poreikius bei ekonominę situaciją atitinkantis IRT teisinio reglamentavimo ir infrastruktūros modelis.

3.4. Išvados

1. Atlikus ES ir Lietuvos teisės aktų analizę galima konstatuoti, kad Lietuvos Respublikoje galiojantis inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reglamentavimo modelis nevisai atitinka ES teisiniuose dokumentuose išskiriamus teisinio reguliavimo modelio principus. Nurodytieji principai nėra pilnai įgyvendinti nei viename inovacijas informacinės visuomenės srityje reglamentuojančiame teisės akte, kaip, pavyzdžiui, nuostatos dėl intelektinės nuosavybės apsaugos, viešųjų pirkimų liberalizavimo ir pan., todėl tikslinga papildyti inovacijas informacinės visuomenės srityje reglamentuojančių teisės aktų formuluotes, atsižvelgiant į naujausius ES ir tarptautinių sutarčių dokumentus. Galima išskirti šias sritis, kuriose būtina peržiūrėti ir atnaujinti galiojančius teisės aktus:

- viešųjų informacinės visuomenės paslaugų reglamentavimas, nustatant valstybės institucijos pareigas teikti elektronines viešąsias paslaugas, reaguoti į elektroninius gyventojų ir verslo kreipimusis, ir pan.;

- reguliacinių kliūčių privačioms informacinės visuomenės paslaugoms, ypač elektroniam verslui, mažinimas ar bent jau vienodų sąlygų nustatymas tradiciniam ir elektroniam verslui (pvz. sutarties atsisakymo ir prekių gražinimo atžvilgiu);
- efektyvių ir viešų sankcijų už informacinės visuomenės teisės aktų pažeidimus nustatymas (efektyvios sankcijos už pažeidimus turi pakeisti reguliacinius draudimus ir apribojimus);
- inovacijų teisinės apsaugos stiprinimas, akcentuojant nacionalinių inovacijų apsaugą ir teisinio gynimo priemonių prieinamumą (pvz. patentavimo mokesčių mažinimą, žyminių mokesčių mažinimą intelektinės nuosavybės teisių gynimo bylose, specialios ikiteisminės su intelektine nuosavybe susijusių ginčų nagrinėjimo institucijos nustatymą, sisteminių inovacijų suvaržymų (tokių kaip tuščios laikmenos mokestis) panaikinimą, aiškesnę pažeidimo prezumpcijos reglamentavimą, viešas intelektinės nuosavybės konsultavimo ir gynimo programas (klinikas));
- teisinės aplinkos, skatinančios inovacijas, sukūrimas taikant naujus viešųjų pirkimų būdus, susijusius su pirkimų organizavimu ir administravimu. Tai ypač aktualu perkeliant viešuosius pirkimus į elektroninę erdvę bei organizuojant prieškomercinius pirkimus;
- specialaus teisės akto, leidžiančio atlikti informacinės visuomenės reguliavimo ir poveikio priemonių efektyvumo stebėseną ir vertinimą priėmimas; kiekvienas teisės aktas ir reguliacinis instrumentas turi numatyti privalomus rezultatus, efektyvumo (poveikio rezultatų) įvertinimo priemones ir periodus, ir jų pasekmes (pvz. esminę akto reviziją ar panaikinimą). Reguliavimo efektyvumas turi būti vertinamas nepriklausomos specialios institucijos.

BENDROSIOS IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

IŠVADOS

1. Remiantis šiame darbe atlikta analize, galima teigti, kad inovacijų plėtrą Lietuvos informacinėje visuomenėje riboja tokie ypatumai:

- priklausomybė nuo vietinės rinkos;
- smulkus, fragmentuotas, žemos specializacijos verslas informacinių technologijų srityje su silpna kapitalo baze;
- žema IRT sektoriaus pridėtinė vertė lyginant su ES;
- aštri konkurencija, menki kooperacijos ryšiai;
- menka produktų, paremtų moksliniais tyrimais, dalis;
- nepakankamai palanki inovacijų plėtrai teisinė aplinka.

2. Atlikus Lietuvos Respublikos teisės aktų analizę, nustatyta, kad Lietuvoje inovacijų politiką formuoja Lietuvos Respublikos Seimas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ją įgyvendina Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, kuri administruoja inovacijų diegimo versle sritį, ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, kuri administruoja inovacijų mokslinių tyrimų sritį. Kai kurios inovacijų politikos sritys yra priskirtos kitoms valstybės institucijoms, pavyzdžiui, inovacijos informacinės visuomenės plėtros srityje yra taip pat ir IVPK kompetencija.

3. Atlikus Lietuvos teisės aktų analizę, nustatyta, kad galiojančiuose teisės aktuose nėra tiesiogiai skatinamas inovatyvumas, kuris būtų susijęs tik su informacinės visuomenės plėtra. Lietuvos Respublikos teisės aktuose, formuojančiuose Lietuvos vystymosi strategiją, yra nurodoma, kad vienas iš strateginių Lietuvos tikslų yra inovacijų skatinimas ir inovacijomis pagrįstos ekonomikos sukūrimas bei informacinės visuomenės plėtra. Minėti Lietuvos vystymosi strateginiai tikslai apima ir inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje.

4. Esami teisės aktai, nustatantys ir įgyvendinantys inovatyvumą informacinės visuomenės plėtros srityje, nėra pagrįsti vieningais principais bei aiškiai išreikšta vieninga strategija. Juose nėra numatyta reguliavimo efektyvumo vertinimo priemonių, vieningo inovatyvių procesų informacinės visuomenės plėtros srityje koordinavimo ir pan., todėl tikslinga atnaujinti šiuo metu galiojančią informacinės visuomenės plėtros strategiją bei ją įgyvendinančią programą.

5. Darbe atlikus teisės aktų analizę galima teigti, kad galiojančių teisės aktų gausa ir painumas, kai kurių klausimų pernelyg smulkmeniškasis reglamentavimas gali būti kliūtis inovacijoms plėtojant informacinę visuomenę.

6. Inovacijoms skatinti Lietuvos Respublikos institucijos iš esmės naudoja tik dvi aktyvias

priemonės: finansinės paramos teikimą ir veiklos, susijusios su inovacijų vystymu ir diegimu, lengvatų teikimą.

7. Lietuvos Respublikos finansinės paramos, susijusios su inovacijų vystymu, teikimo mechanizmai yra orientuoti į rinkos poreikius, kadangi teisės aktuose reglamentuojančiuose finansinės paramos teikimą, susijusį su inovacinių skatinimu, akcentuojama individuali privačių asmenų iniciatyva, tačiau pats paramos teikimo procesas yra itin sudėtingas ir nepakankamai aiškus.

8. Nors Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys inovacijų skatinimą ir reguliavimą, numato mokesčių lengvatų galimybę, šios lengvatos nėra tiesiogiai įgyvendintos Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose mokesčius.

9. Atlikus analizę, nustatyta, kad šiuo metu galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai, susiję su inovatyvumo informacinės visuomenės plėtros srityje reglamentavimu, nors nenustato tiesioginių papildomų reikalavimų, tačiau nenumato ir skatinimo priemonių, ypač pradiname inovacinės veiklos etape (iki diegiant konkrečią inovaciją). Be to, nepakankamas viešųjų pirkimų procedūrų liberalizavimas, ypač elektroninėje aplinkoje, ateityje gali tapti rimtu kliuviniu plėtojant inovacijas.

10. Lietuvos Respublikos teisės aktai, susiję su intelektinės nuosavybės teisine apsauga, stokoja teisinių mechanizmų apsaugoti inovacijas intelektinės nuosavybės teisėmis (autorių teisėmis, patentais, dizainu), tyrėjams bendradarbiaujant tarptautiniuose projektuose, organizuojant veiklą klasteriuose, tinkluose ir pan.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant orientuoti visus galiojančius teisės aktus pagal vieną strateginę kryptį, panaikinti jų prieštaravimus ir persidengimus, sumažinti smulkmenišką reguliavimą kai kuriose inovacijų plėtrai ypač svarbiose srityse, reikia iš esmės peržiūrėti inovacijų informacinės visuomenės srityje plėtros teisinį reglamentavimą. Orientuojantis į aktualius inovacijų poreikius Lietuvos informacinės visuomenės plėtros srityje teisės aktuose nustatyti platesnes inovatyvumo skatinimo priemones.

2. Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose inovacijų vystymo strategiją ir jos įgyvendinimą, įtvirtinti finansavimo prioritetą ypač svarbių inovacinių projektų, tenkinančių valstybės, visuomenės ir verslo poreikius informacinės visuomenės plėtros srityje.

3. Reformuojant Nacionalinę mokesčių sistemą, tikslinga peržiūrėti mokesčines nuostatas dėl apmokestinimo veiklos ir lėšų, susijusių su inovacijų vystymu, nustatant mokesčines lengvatas naujai intelektinei nuosavybei, aukštųjų technologijų naujos intelektinės nuosavybės licencijoms, inovacinei-kūrybinei veiklai, vykdomai regionuose ir pan.

4. Nustatyti inovatyvumo teisinio reglamentavimo efektyvumo vertinimo metodiką ir reguliariai atlikti esamo reglamentavimo efektyvumo bei teisinio reguliavimo poreikių stebėseną.

5. Bendra rekomendacija: kadangi informacinės visuomenės pokyčiai vyksta labai sparčiai, būtina, kad šią sritį administruotų ir sprendimus priimtų tinkamai pasirengę, puikiai situaciją ir inovacijų plėtros tendencijas suvokiantys žmonės, kurie savo veikla siektų įgyvendinti valstybės ir visuomenės poreikius. Inicijuoti visų Lietuvos švietimo sistemos lygmenų pokyčius, kad švietimo sistema ruoštų kūrybingus, turinčius vaizduotę ir iniciatyvius bei motyvuotus specialistus. Inicijuoti mokslinį ir technologinį švietimą visuomenėje, tam panaudojant ir IRT teikiamas galimybes. Remti aktyviausių ir produktyviausių Lietuvos mokslininkų pastangas sukurti kritinę masę patiems naujausiems informacinės visuomenės uždaviniams spręsti. Norint Lietuvoje sukurti aukštos klasės mokslinių tyrimų pajėgumus, reikalingi aukštos klasės mokslininkai, kuriems reikalinga ir atitinkama aplinka, modernūs įrenginiai, tinkamas finansavimas bei bendra kūrybingumą skatinanti valstybės politika.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos įstatymai

1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598; 2003, Nr. 28-1125.
2. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4980.
3. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 61-1827.
4. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.
5. Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2380.
6. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2127.
7. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 8-120.
8. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-2993.
9. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 118-5296.
10. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 35-1271.

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimai

11. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5029.
12. Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.12-391.
13. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 80-3143.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 29 d. nutarimas Nr. 307 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1284).
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 229 „Dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 71–2534.

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 60-2424.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 2-54.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1182 Dėl Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 74-3180.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1646 „Dėl Ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.121-548934.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 911 „Dėl Inovacijų versle programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr.71-3225.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 963 „Dėl Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3397.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. Nr. 625 nutarimas „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 73-2649.
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 139-5019.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 25 d. nutarimas Nr. 933 „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 105-3877.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 19 d. nutarimas Nr. 1104 „Dėl Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strateginių kryptių aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4491.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 615 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 71-2630.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1020 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1048 „Dėl Aukštųjų technologijų plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 114-4356.

Kiti Lietuvos Respublikos norminiai aktai

29. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. ISAK-1458 „Dėl Gairių pareiškėjams pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ 2.5 priemonę „Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 102-3799.
30. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2004 m. kovo 22 d. įsakymas Nr. 4-77 „Dėl Valstybės pagalbos schemos „Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros skatinimas“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 49-1601.

Tarptautiniai teisiniai dokumentai

31. European Commission „European Research in Information and Communication Technologies“, 2004, March.
32. European Commission „Pre-commercial Procurement of Innovation, A Missing Link in the European Cycle“, 2006, March.
33. European Foresight Monitoring Network „Converging Technologies, Enabling the Information Society“, <http://www.efmn.info>; prisijungimo laikas: 2006-08-05.
34. Europos Komisijos "Pirmasis Europos inovacinių veiksmų planas" 1997. <http://www.lic.lt/publ/pvp.htm>; prisijungimo laikas: 2006.06.15.
35. Europos Komisijos komunikatas „Dėl Europos tyrimų erdvės vystymo“ 2005 m. balandžio 6 d. COM(2005) 118.
36. Europos Komisijos komunikatas „Dėl investavimo į mokslo ir mokymo veiksmingumą – privaloma Europai“ 2003 m. vasario 10 d. COM(2002) 779.
37. Europos Komisijos komunikatas „Dėl tyrimų ir inovacijų – Investavimas į augimą ir užimtumą: bendras požiūris“ COM(2005) 488 Nr. SEC(2005) 1253.
38. Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „i2010 – Europos informacinė visuomenė augimui ir užimtumui skatinti“ 2005 m. birželio 1 d. COM(2005) 229 Nr. SEK(2005) 717.
39. Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „i2010 – pirmoji metinė ataskaita apie Europos informacinę visuomenę“ 2006 m. gegužės 19 d. COM(2006) 215, SEC(2006) 604.
40. Europos Komisijos 2005 m. vasario 9 d. pranešimu COM(2005) 33 ir 2005 m. liepos 20 d. pranešimu COM(2005) 330 peržiūrėta Lisabonos strategija „Apie Socialinės politikos darbotvarkę, atsižvelgiant į šiuos pokyčius“ Nr. SEC(2005) 981.

41. Europos Komisijos reglamentas 1564/2005/EB, 2005 m. rugsėjo 7 d., <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/skelbimureglamentas.pdf>; prisijungimo laikas: 2006.11.30.
42. Europos Komisijos reglamentas 2083/2005/EB, 2005 m. gruodžio 19 d., <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/Reglamentasdelverciuribu.pdf>; prisijungimo laikas: 2006.11.30].
43. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo“ 2001 m. gegužės 22 d. 2001/29/EB, OL 167, 22/06/2001 p. 0010–0019.
44. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos“ 1999 m. gruodžio 13 d. 1999/93/EB, OL 013, 19/01/2000 p. 0012–0020.
45. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo“ 2004 m. balandžio 29 d. (EB) Nr. 2004/48, OL 157, 30/04/2004 p. 0045-0086.
46. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 1888/2005/EB, 2005 m. spalio 26 d., <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/ReglamentasdelNUTSkodu.pdf>; prisijungimo laikas: 2006.11.30.
47. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu patvirtinta „Europos Bendrijos 6-osios bendrosios mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir demonstravimo veiklos programa“ 2002 m. birželio 27 d. 1513/2002/EB 2002 (Oficialusis leidinys L 232, 29/08/2002 p. 0001-0033).
48. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu patvirtinta „Konkurencingumo ir inovacijų programa (2007-2013)“ 2005 m. balandžio 6 d. COM(2005) 121 (galutinis 2005/0050 COD).
49. Europos Parlamento rekomendacija „Dėl švietimo ir technologijos – Rekomendacijos ateities Europos bendrijos politikos palaikymui“ P6_TA(2005)0077.
50. Europos patentų išdavimo konvencija (Europos patentų konvencija) 1973 m. spalio 5 d., persvarstyta 2000 m. lapkričio 29 d. Miunchene.
51. Europos Sąjungos Regionų Komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui „Dėl Mūsų bendros ateities kūrimo: 2007-2013 m. išsiplėtusios Sąjungos politikos sunkumai ir biudžeto priemonės“ 2005 m. vasario 23 d. KOM(2004) 101, Briuselis, <http://www.cor.eu.int>; prisijungimo laikas: 2006.11.23.

Kita naudota literatūra

52. Angela J. Campbell. Self-Regulation and the Media. 51 Fed. Communications Law Journal 711, 1999. Vol. 51.
53. Beales H., Craswell R., Salop S. Information Remedies. American Economic Review, Vol. 71, No. 2, 1981. P. 410-413.

54. Cohen D. Remedies for Consumer Protection: Prevention, Restitution, or Punishment. *Journal of Marketing*, Vol. 39, No. 4, October, 1995. P. 24-31.
55. Himanen P. Challenges of the Global information society, Committee for future, Parliament of Finland, 2004.
56. Information Technology Outlook. 2004, OECD.
57. Melyn W., Moesen W. Towards a Synthetic Indicator of Macroeconomic Performance: Unequal Weighting when Limited Information is Available. Leuven, Center for Economic Studies, 1991. Public Economics Research Paper 17.
58. Nicoletti, Scarpetta and Boylaud. Summary Indicators of Product Market Regulation with an Extension to Employment Protection Legislation. OECD, Economics department working papers No. 226, ECO/WKP(99)18, 2000.
59. Petrauskas R., Limba T. Quality of communication by Internet between citizens and Governance. // BALTIC IT&T 2002 FORUM: eBALTICS: Towards Effective Public-Private Partnership. Riga, 2002, p.104-118.
60. Snitka V. Mokslinių tyrimų, technologijų, inovacijų politika ir žinių ekonomikos plėtra. Kaunas, 2002.
61. 2007-2013 metų struktūrinių fondų panaudojimo pagal priemonę "Informacinė Visuomenė visiems" programos projektas. <http://www.infobalt.lt/konferencija/2001/IV2001>; prisijungimo laikas: 2006.12.12.
62. Baltic ICT Market News. 2006, May.
63. European Trend Chart on Innovation, <http://www.cordis.lu/trendchart>; prisijungimo laikas: 2006-08-05.
64. <http://cordis.europa.eu/technology-platforms>; prisijungimo laikas: 2006-08-15.
65. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės „ES parama Lietuvos informacinei visuomenei: dabartis ir ateitis“. 2006, <http://www.ivpk.lt/IVV>; prisijungimo laikas: 2006-11-13.
66. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės studija „Teisinės paslaugos, rengiant inovacijų programos, skatinančios informacinės visuomenės plėtrą ir atitinkančios ES politiką inovacijų srityje, projektą, bei pasiūlymai susijusiems teisės aktams pakeisti ir papildyti“, Vykdytojas – VšĮ Interneto tyrimų ir inovacijų institutas, 2006.
67. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos ataskaita apie elektroninių ryšių sektorių pagal elektroninių ryšių operatorių ir paslaugų teikėjų pateiktą informaciją apie vykdytą elektroninių ryšių veiklą (2005 m. IV ketvirtis), 2006.
68. Lietuvos statistikos departamentas. Mokslo darbuotojai ir jų veikla. Vilnius, 2004. ISSN 1392-9909.

69. Lietuvos statistikos departamentas, Eurostat.
70. Lietuvos statistikos departamentas. Informacinių technologijų naudojimas namų ūkiuose, valstybės (savivaldybių) valdymo įstaigose, įmonėse, 2006, <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1125>; prisijungimo laikas: 2006-11-13.
71. Methodology Report on European Innovation Scoreboard. EC, 2005.
72. Nacionalinės IRT direktorių susitikimo darbo grupės Techninė ataskaita „Prieškomerciniai pirkimai skatinantys inovacijas: trūkstama grandis inovacijų cikle“, 2002.
73. Shaping Europe's Future Through ICT. 2006, March.
74. Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros koordinuojamos programos „COST“ informacija, <http://www.tpa.lt/COST/dalyvavimas.asp>; prisijungimo laikas: 2006.12.12.
75. Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros koordinuojamos programos „Eureka“ informacija, <http://www.tpa.lt/EUREKA/dalyvavimas.asp>; prisijungimo laikas: 2006.12.12.
76. Towards knowledge based economy. Lithuania, UNECE, 2003.
77. Triadic Patent Families Database, OECD.
78. World Bank. Aiming for a knowledge economy. Lithuania, 2003.

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas: **Inovacijų plėtros informacinėje visuomenėje teisiniai aspektai**

Pagrindinės sąvokos: **inovacijos, informacinė visuomenė, IRT, elektroninis turinys, elektroninė infrastruktūra**

Trumpa santrauka. Šiame darbe išanalizuota esama inovatyvumo būklė bei tendencijos plėtojant informacinę visuomenę ES ir Lietuvoje informacinių ir ryšių technologijų, elektroninio turinio, elektroninės infrastruktūros srityse. Nustatytos ir pagrįstos pagrindinės inovacijų plėtros kryptys informacinės visuomenės srityje. Pagal nustatytas inovacijų plėtros kryptis, identifikuotos teisinės, organizacinės, žmoniškųjų išteklių problemos ir įvertintos reikalingos investicijos, atsižvelgiant į informacinės visuomenės plėtros poreikius. Darbe įvardinti nacionalinės inovacijų informacinės visuomenės plėtros srityje keliami uždaviniai bei suformuluotos rekomendacijos nacionalinei teisėkūrai.

Santrauka. Šiame darbe išanalizuota esama inovatyvumo būklė bei tendencijos plėtojant informacinę visuomenę ES ir Lietuvoje informacinių ir ryšių technologijų, elektroninio turinio, elektroninės infrastruktūros srityse. Analizės bendrieji statistiniai duomenys rodo gana žymų Lietuvos atsilikimą nuo ES vidurkių bei veiksmingos inovacijų skatinimo politikos trūkumą. Tačiau, reikia pastebėti, jog Lietuvos investicijos į MTEP pastaraisiais metais sparčiai augo, taip pat ji priskiriama prie besivejančių valstybių minėtoje srityje.

Nustatytos ir pagrįstos pagrindinės inovacijų plėtros kryptys informacinės visuomenės srityje. Pagal nustatytas inovacijų plėtros kryptis, identifikuotos teisinės, organizacinės, žmoniškųjų išteklių problemos ir įvertintos reikalingos investicijos, atsižvelgiant į informacinės visuomenės plėtros poreikius.

Išanalizuota ES ir Lietuvos teisinė aplinka, įtakoianti inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje. Lietuvos teisės aktų analizės rezultatai rodo vieningos inovacijų strategijos informacinės visuomenės plėtros srityje nebuvimą, taip pat bandymus labai detaliam reglamentuoti visuomeninius santykius informacinės visuomenės srityje.

Parengti pasiūlymai, susieti su nacionalinio inovacijų vystymo modelio sukūrimu remiantis analizėje nurodytais principais, teisinės aplinkos inovacijų skatinimui informacinės visuomenės plėtros kontekste tobulinimui. Minėto sprendimo realizavimas užtikrintų kompleksiską nacionalinę teisėkūrą inovacijoms skatinti informacinės visuomenės plėtros srityje.

Atsižvelgiant į šią darbe atliktą analizę, nacionalinė inovacijų informacinės visuomenės

sirtyje plėtros programa turi apimti politinių, teisinių, visuomeninių ir techninių instrumentų kompleksą, pritaikytą valstybės ir visuomenės socialiniams poreikiams, ekonominei situacijai, strateginiams tikslams ir teisei tradicijai.

Nacionalinės inovacijų informacinės visuomenės srityje plėtros programos pagrindinis tikslas – prisidėti prie technologijų inovacijos skatinimo ir technologijų perdavimo bei platinimo, teikti abipusę naudą technologinių žinių kūrėjams ir vartotojams tokiu būdu, kuris skatintų socialinę bei ekonominę gerovę bei subalansuotų interesus, teises ir pareigas, atsižvelgiant į ES teises ir technines platformas bei infrastruktūrą.

Apibendrinant aukščiau minėtas ES ir Lietuvos socialines-ekonomines sąlygas (inovatyvumo būklę), ES ir Lietuvos inovacijų informacinės visuomenės srityje teisinio reglamentavimo režimo ypatybes, darbe nustatyti uždaviniai nacionalinės inovacijų informacinės visuomenės plėtros srityje.

Taip pat darbe buvo suformuluotos rekomendacijos nacionalinei teisėkūrai:

1. Iš esmės peržiūrėti inovacijų informacinės visuomenės srityje plėtros teisinį reglamentavimą, siekiant orientuoti visus esamus teisės aktus pagal vieną strateginę kryptį, panaikinti jų prieštaravimus ir persidengimus, sumažinti reguliavimą kai kuriose inovacijų plėtrai ypač svarbiose srityse.

2. Teisės aktuose nustatyti platesnes, pavyzdžiui ES inovacijų strategijose numatytas, inovacijų plėtros skatinimo priemones, ypač orientuojantis į nacionalinio inovacinio potencialo aktualius poreikius.

3. Lietuvos Respublikos teisės aktuose reglamentuojančiuose inovacijų vystymosi strategiją ir jos įgyvendinimą įtvirtinti konkrečių inovacinių projektų finansavimo prioritetą prieš inovacijų infrastruktūros kūrimą.

4. Reformuojant Nacionalinę mokesčių sistemą peržiūrėti mokestines nuostatas dėl apmokestinimo veiklos ir lėšų susijusių su inovacijų vystymu, atsižvelgiant Lietuvos vystymosi strateginius tikslus.

5. Nustatyti reglamentavimo efektyvumo vertinimo priemones ir nuolat atlikti esamo reguliavimo efektyvumo bei reguliavimo poreikių monitoringą.

SUMMARY

Title: Legal aspects of innovation development in information society

Defined notion: innovations, information society, ICT, eContent, eInfostructure

Synopsis: At this final work the current situation on innovation and tendencies of information society development in the EU and Lithuania concerning ICT, eContent and eInfostructure areas. At the final work the following questions were examined: identification of the main directions of innovation development in the information society; identification of main directions of legal, organizational and human resources problems and estimation of need for the investment in information society development. The basic tasks on national innovations in the information society were defined and recommendations for national legislation were formulated.

Summary: At this final work the current situation on innovation and tendencies of information society development in the EU and Lithuania concerning ICT, eContent and eInfostructure areas. Analysis of common data discloses crucial gap between the average merits of innovation in the information society in the EU and Lithuania, despite that fact Lithuania's investment in R&D is growing rapidly. At the final work the following questions were examined: identification of the main directions of innovation development in the information society; identification of main directions of legal, organizational and human resources problems and estimation of need for the investment in information society development.

Analysis of legal environment impact to innovation processes in the information society in the EU and Lithuania reveals that Lithuania does not have unique strategy for innovation development in the information society development; also Lithuanian legal acts very particularly regulate legal relations in the mentioned field.

In view of analysis were developed propositions for improvement of innovations in the information society legal environment with accordance to relation of National innovations model creation criteria. Implementation of mentioned propositions should guarantee complex legislation process of innovations regulation in the information society.

On the basis of this analysis, national innovation program should consist out of political, legal, social and technical measures, which are suitable for public and privat interests, economical situation, strategic goals and legal tradition.

Main purpose of National innovation program for the information society is to foster innovations of technologies and to provide innovations to consumers by the means suitable for expand growth of economics and social benefit according to the EU legal and technical best practice.

According to the analysis of social-economical conditions (merits of innovations) and legal regulation aspects in the EU and Lithuania, at final work were elaborated National innovations in the information society development assumptions.

Also at this final work were formulated recommendations for national legislation:

1. To revise legal regulation of innovations in the information society on the essential basis, to achieve harmonization of all Lithuanian legal acts in accordance with main strategic aims, to withdraw their contradictions and to decrease regulation in some influential fields.

2. To adopt wider range of innovation fostering measures (implement the EU proposed innovation measures), especially directed to national innovation potential needs.

3. To establish priority for national funds support to concrete projects against sponsorship of indefinite innovations infrastructure creation in the Lithuanian innovations strategy and its implementation acts.

4. Review national tax system and its norms in the context of national innovation goals, to promote investment in to innovations.

5. To establish measures of legal regulation effectiveness and regularly perform monitoring with accordance to them.

1 PRIEDAS

Apklaustųjų įmonių, dalyvaujančių ES FP6 programos projektuose, sąrašas:

1. UAB Fermentas
2. UAB OMNITEL
3. UAB Sonex kompiuteriai
4. UAB LKSoft Baltic
5. UAB Europarama
6. UAB Iterija
7. UAB Telemed
8. UAB Elitnet
9. UAB Altechna
10. UAB Algoritmų sistemos
11. UAB Baltec CNC Technologies
12. UAB Energentas
13. UAB Telga
14. UAB Pramoniniai įrengimai
15. UAB Balteck
16. UAB Lokmis
17. UAB BROWN&SHARPE-Precizika
18. UAB Biocentras
19. UAB Informacinės technologijos
20. UAB Skaidula
21. UAB GTV

Kitų apklaustų organizacijų, dalyvaujančių ES FP6 programos projektuose, sąrašas:

1. Kauno regiono smulkaus ir vidutinio verslo asociacija
2. Asociacija INFOBALT
3. Lietuvos pramoninkų konfederacija
4. Lietuvos verslo darbdavių konfederacija
5. Inžinerinės ekologijos asociacija

6. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija
7. Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai
8. Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas
9. Švietimo ir kultūros mobiliųjų technologijų institutas
10. VŠĮ Visorių informacinių technologijų parkas
11. Mokslininkų sąjungos institutas
12. VŠĮ MTP Mokslo ir technologijų parkas
13. VŠĮ Kauno regioninis inovacijų centras
14. KTU Regioninis verslo inkubatorius

2 PRIEDAS

Anketa

Lietuvos Respublikos teisės aktų, įtakančių inovatyvumo procesus, svarbos informacinės visuomenės plėtrai nustatymas

Klausimai	Variantai	Atsakymai	
		balai	procentai
1. Kuris iš pateiktų teisės aktų, reglamentuojančių inovacijų politiką ir vystymo strategiją, yra svarbiausias?	1. Valstybės ilgalaikės raidos strategija	10	43,5
	2. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija	7	30,4
	3. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija	4	17,4
	4. Kiti teisės aktai (galima paminėti papildomai)	2	8,7
2. Kuris iš pateiktų teisės aktų, įgyvendinančių inovacijų plėtros strategiją, svarbiausias?	1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programa	7	30,4
	2. Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa	5	21,8
	3. Aukštųjų technologijų plėtros 2007-2013 metų programa	4	17,4
	4. Inovacijų versle programa	3	13,0
	5. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programa	2	8,7
	6. Kiti teisės aktai	2	8,7
3. Kuris iš pateiktų teisės aktų, įtakančių inovatyvius procesus informacinės visuomenės plėtros srityje, yra svarbiausias?	1. Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcija	6	26,2
	2. Intelektinę nuosavybę ginantys įstatymai (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas; Patentų įstatymas; Dizaino įstatymas)	6	26,2
	3. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas	4	17,4
	4. Lietuvos nacionalinėje informacinės		

	visuomenės plėtros koncepcija	2	8,7
	5. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa	1	4,3
	6. Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija	1	4,3
	7. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas	1	4,3
	8. Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas	1	4,3
	9. Kiti teisės aktai	1	4,3

Pastaba: Buvo apklausti 35 respondentai, iš kurių atsakė 23. Atsakymų suvestinė pateikta lentelėje